

Ekonomika rodiny z pohledu žáků devátých tříd základní školy

Renáta Pechová

Bakalářská práce
2022

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Renáta Pechová
Osobní číslo:	H19524
Studijní program:	B0111A190011 Sociální pedagogika
Forma studia:	Kombinovaná
Téma práce:	Ekonomika rodiny z pohledu žáků devátých tříd základní školy

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti ekonomiky rodiny, finanční gramotnosti a finančního vzdělávání na základních školách.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

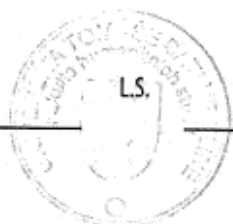
Seznam doporučené literatury:

ALTMANOVÁ, Jitka, FALTÝN, Jaroslav, Katarína NEMČÍKOVÁ a Eva ZELENDOVÁ, 2010. Gramotnosti ve vzdělávání: [příručka pro učitele]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. ISBN 978-80-87000-41-0.
CHRÁSKA, Miroslav, 2016. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
KOCIÁNOVÁ, Helena, 2012. Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit. Olomouc: ANAG. ISBN 978-80-7263-767-6.
NOVÁKOVÁ, Vladimíra a Věroslav SOBOTKA, ed., 2011. Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2., aktualiz. vyd. Praha: COFET. ISBN 978-80-904396-1-0.
SYROVÝ, Petr a Tomáš TYL, 2020. Osobní finance: řízení financí pro každého. 3. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing. Finance (Grada). ISBN 978-80-271-2886-0.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jana Martincová, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **26. ledna 2022**
Termín odevzdání bakalářské práce: **29. dubna 2022**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 26. ledna 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má ÚTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo - bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně *Ab. 4. kohl.*

Renáta Pechová

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před

konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, o pisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užitje -li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Předkládaná práce se zabývá otázkou, jaký má rodina vliv na výchovu k finanční gramotnosti. Teoretická část je zaměřena na definování finanční gramotnosti a specifikaci jejích složek. Následně je pozornost věnována významu rodiny a jejímu vlivu na úroveň finanční gramotnosti dětí. Následuje část, která vymezuje úlohu školy v oblasti finanční gramotnosti. Praktická část navazuje pedagogickým výzkumem, kde je pomocí dotazníkového šetření zjišťován vliv rodiny na žáka a jeho znalosti v oblasti finanční gramotnosti.

Klíčová slova: finanční gramotnost, rodina, peníze, kapesné, finanční vzdělávání, žák

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with what affects of financial literacy education in families. The theoretical part focuses on the definition of financial literacy and specification of its components. Part of thesis, pays attention, to the influence of families on this subject and especially how is this topic transferred from parents to child. In this part thesis also follows importance of school in education of Financial literacy their pupils. The practical part contains quantitative research and use questionnaires to investigate and support impact of family and school influence on children knowledge of Financial literacy.

Keywords: financial literacy, family, money, pocket money, Financial education, pupil

Děkuji vedoucí své bakalářské práce paní Mgr. Janě Martinové, Ph.D. za spolupráci. Velký dík patří mé rodině, přátelům a kamarádům za trpělivost a pochopení po celou dobu mého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
2 FINANČNÍ GRAMOTNOST	12
1.1 CO JE FINANČNÍ GRAMOTNOST	12
1.2 DĚLENÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI.....	13
1.3 PENĚŽNÍ GRAMOTNOST	13
1.4 CENOVÁ GRAMOTNOST	14
1.5 ROZPOČTOVÁ GRAMOTNOST	14
1.6 SOCIÁLNÍ DOPADY Z NEZNALOSTI FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	14
2 RODINA A PENÍZE	18
2.1 RODINA JE ZÁKLAD	18
2.2 KDO JE ŽÁK DRUHÉHO STUPNĚ ZÁKLADNÍ ŠKOLY.....	19
2.3 PENÍZE	20
2.4 UČÍME DĚTI HOSPODAŘIT S PENĚZI	21
2.5 KAPESNÉ	23
3 VÝUKA FINANČNÍ GRAMOTNOSTI NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH.....	25
3.1 FINANČNÍ GRAMOTNOST V SYSTÉMU ČESKÉHO ŠKOLSTVÍ.....	25
3.2 VÝZNAM FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ A METODY VZDĚLÁVÁNÍ	26
3.3 STANDARDY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI PRO ŽÁKY II. STUPNĚ ZÁKLADNÍ ŠKOLY	28
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	29
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	30
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	30
4.2 STANOVENÍ CÍLE VÝZKUMU, VÝZKUMNÝCH OTÁZEK A HYPOTÉZ	31
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	33
4.4 POUŽITÁ METODA SBĚRU DAT	34
4.5 ANALÝZA A VLASTNÍ ZPRACOVÁNÍ DAT	36
4.6 VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	52
4.7 VYHODNOCENÍ STANOVENÝCH HYPOTÉZ A HLAVNÍHO CÍLE PRÁCE	55
ZÁVĚR.....	57
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	59
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	62
PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK	65

ÚVOD

Žijeme v době neomezených možností, ale také v době, která je spojena s pocitem velké nejistoty. V nedávné době jsme zažili pandemickou situaci, která ovlivnila celý svět. Ekonomický dopad zasáhl většinu sektorů. Epidemiologickými opatřeními i nedostatkem pracovní síly na trhu výrazně vzrostly celosvětové ceny průmyslových výrobců, které odstartovalo i následné zdražování energií, které se opět promítlo do nákladů výroby. Výrobci museli přistoupit ke zvyšování cen za výrobky, které dopadají plnou vahou na konečného spotřebitele. Dalším důsledkem je rychlý růst inflace a znehodnocování peněz. Ekonomické dopady budou citelné v několika dalších letech a dopady pocítí všechny sociální skupiny, nejvíce však sociálně slabé. To může výrazně ovlivnit zvýšení procenta chudoby v ČR.

Finanční vzdělávání se stává ještě více aktuálním. Nezasahuje pouze do oblasti ekonomiky, ale i do dalších oborů, jako je psychologie, politika, pedagogika, sociologie sociální práce či sociální pedagogika. Sociální pedagogika např. cílí do oblastí prevence proti chudobě a sociálnímu vyloučení osob i rodin, které se dostanou do finančních problémů. Domnívám se, že kontinuální a systematické vzdělávání ve finanční oblasti a výchova k finanční zodpovědnosti je jednou z důležitých oblastí práce i sociálních pedagogů. Při své práci se sociální pedagogové setkávají se všemi skupinami žáků, nevyjímaje těmi, které se mohou díky finanční ngramotnosti své nebo rodičů dostat do velmi svízelné životní situace.

Rodina je velmi důležitým a primárním vzorem pro chování dětí i v oblasti finančnictví. Důležitá je tedy i znalost finanční gramotnosti ze strany rodičů. Děti by se měly finančně vzdělávat již od raného věku. Ve školním věku by měl být rodičům nápomocen i systém školního vzdělávání, který se taktéž do rozvoje finanční gramotnosti výrazně zapojuje. Do zvyšování finanční gramotnosti se však nezapojuje jen rodina a škola, ale taktéž řada finančních institucí, např. banky.

Pracuji jako bankovní poradce a téma finanční gramotnosti je mi blízké. Denně se setkávám s lidmi, kteří mají nedostatečné finanční vzdělání. Spousta dospělých nedokáže rozumně vyhodnotit, zda to, na co si berou úvěr, ze kterého plyne povinnost platit i nemalé úroky, opravdu potřebují. Převládá touha mít, která upozaďuje racionalitu. Osobně vnímám potřebu zvýšit u laické veřejnosti povědomí o finanční zodpovědnosti a celkově nutnost pracovat na zvyšování finanční gramotnosti nejen na školní úrovni, ale také v dospělé populaci.

Ve své práci se chci zaměřit na žáky devátých tříd základních škol. Nejen proto, že téma je v současnosti více než aktuální. Ale také proto, že mě osobně zajímá, jaké má skupina pubescentů povědomí o fungování ekonomiky rodiny a jaké jsou jejich znalosti o finanční gramotnosti. Považuji za velmi důležité, aby se povědomí o finanční gramotnosti upevňovalo od útlého dětství tak, aby tyto znalosti mladá generace dokázala prakticky uplatnit ve svém budoucím ekonomicky samostatném životě. Mám za to, že jen tak můžeme předcházet předlužení občanů.

Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Vzhledem k tématu práce byl v první části práce vymezen její cíl, a to poskytnout základní, ale ucelený teoretický přehled o tématu práce, a to na základě studia relevantní odborné literatury. V první kapitole bude vymezeno základní pojmosloví, které je spojeno s problematikou finanční gramotnosti. Kromě pojmu finanční gramotnost budou charakterizovány i její složky a sociální dopady. Druhá kapitola je zaměřena na rodinu a její nezastupitelné místo při výchově dětí. Rodina je ta, která ovlivňuje všestranný vývoj jedince, tedy ovlivňuje i úroveň jeho finanční gramotnosti. Poslední kapitola teoretické části cílí do školního systému a vymezuje úlohu školy v oblasti finanční gramotnosti. Největší pozornost je věnována standardům finanční gramotnosti stanovené pro žáky II. stupně základních škol.

Na základě poznatků získaných v teoretické části je zpracována praktická část, jejímž cílem je zjistit, zda žáci devátých tříd ZŠ jsou připravováni k finanční zodpovědnosti jak na úrovni školy, tak na úrovni rodiny. K dosažení cíle je využito pedagogického výzkumu formou dotazníkového šetření, jenž cílí do vybraného vzorku žáků 9. tříd základních škol na Vyškovsku. K dosažení cíle je nejprve popsán výzkumný soubor a vydefinovány výzkumné otázky včetně stanovení hypotéz. Dále je definována metoda sběru dat a následně přistoupeno k samotnému zpracování a vyhodnocení dotazníkového šetření. Na základě interpretace a vzájemné komparace výsledků jsou vyhodnoceny výzkumné otázky a potvrzeny či vyvráceny hypotézy.

V práci je využita zejména metoda obsahové analýzy relevantní odborné literatury, elektronických a internetových zdrojů a metoda dotazníkového šetření. Za použití výzkumných technik budou vyvozovány dedukcí a logikou závěry a využita bude taktéž metoda kompilace, komparace, analogie, indukce a dedukce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 FINANČNÍ GRAMOTNOST

Svět se točí neustále kolem peněz. Jsme připraveni na svět, ve kterém jsou hybnou silou peníze? V současné společnosti se takřka každé rozhodnutí člověka dotýká oblasti financí. Proto je velmi důležité, aby se v nich každý jedinec dokázal orientovat. Za doby totalitního režimu se v České republice tomuto tématu nevěnovala téměř žádná pozornost. Ceny výrobků byly stejné, banka pro občany byla v podstatě pouze jedna, zastoupená Českou státní spořitelnou. Nabídka bankovních produktů byla také minimální a nastavena tak, aby na nich nikdo nemohl prodělat. Všichni měli povinnost pracovat. Tržní hospodářství neexistovalo. (Kociánová, 2012, s. 9)

Dnes jsou obchody plné zboží, počet bank a jejich produktů je nespočet. Na druhou stranu je mnohdy pro odborníka, natož pro laika problematické tyto produkty porovnat a vybrat si ty správné. Díky novým technologiím a velkému množství nabídek finančního trhu se pohybujeme zcela v jiném světě než naši rodiče. I přesto, do nedávna chyběla nejen ve školách, ale i v rodinách jakákoliv výchova k finanční gramotnosti mladších dětí i adolescentů. Neznalost v oblasti finanční výuky se pak odráží na celé společnosti. Řada občanů se dostává do dluhových pastí nebo v lepším případě nezvládá plánovat vlastní rodinný rozpočet a tvořit si určitou finanční rezervu do budoucna. Proto mám za to, že finanční vzdělávání by mělo patřit k základní výbavě každého jedince. Výuce finanční gramotnosti by se mělo věnovat nejen naše školství, ale výchova by měla probíhat také v rodinách. Právě v rodině lze mladé generaci předávat zcela přirozeně, ať již vědomě či nevědomě základní návyky k finanční zodpovědnosti.

1.1 Co je finanční gramotnost

Se samotným pojmem gramotnost se můžeme setkat v různých oblastech života. Nejčastěji je tento pojem spojen s matematikou a literaturou. V této souvislosti hovoříme o jazykové, literární nebo matematické gramotnosti. Základem gramotnosti jako takové, je schopnost naučit se číst a psát, a hlavně porozumět čtenému textu.

S finanční gramotností (dále jen FG), která je hlavním tématem bakalářské práce, velmi úzce souvisí informační gramotnost. Zjednodušeně se dá říci, že jedinec, který si nedokáže uvědomit, kdy a jaké informace potřebuje, kde je najde, jak je použije, nemůže zvládnout základy FG. Finanční vzdělávání je velmi důležité v prevenci před předlužením občanů a jejich rodin. Již v roce 2005 Vláda České republiky ve svém usnesení č. 1594 ze dne

7. prosince 2005, uložila ministrům financí a školství připravit systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (dále jen SBRG). Byla vytvořena pracovní meziresortní skupina, kterou tvořili zástupci z Ministerstva financí ČR, Ministerstva průmyslu ČR a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR spolu s jeho přímo řízenými organizacemi. Přizváni ke spolupráci byli také zástupci obchodních akademií. V roce 2007 byl uveřejněn dokument s názvem **Strategie finančního vzdělávání**. V roce 2010 byl tento dokument aktualizován a změněn na **Národní strategii finančního vzdělávání**. V tomto dokumentu je finanční gramotnost definována jako „*soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace*“ (Národní strategie finančního vzdělávání, 2019, s. 5)

Definice finanční gramotnosti je však celá řada. Například Kiyosaki (2005, s. 21) zastává názor, že finanční gramotnost je schopnost nebát se finančních příležitostí a schopnost vnímat skutečnou hodnotu peněz.

V pojetí Nachera (2015, s. 12) zase finanční gramotnost znamená používání selského rozumu, intuice, mít zdravé sebevědomí, logické uvažování a být přirozeně nedůvěřivý. Autor klade důraz na srozumitelnost této problematiky zejména pro laickou veřejnost.

V souladu s Hesovou a Zelenkovou (2011, s. 5,6) lze konstatovat, že finanční gramotnost je souhrn znalostí, které dokážeme v běžném životě uplatnit. Tento soubor znalostí je nezbytný pro aktivní a zodpovědné chování ve světě financí. Dluh je jako nemoc. Může člověka oslabit nebo přímo zničit. Finanční vzdělávání je důležitou prevencí.

1.2 Dělení finanční gramotnosti

Finanční gramotnost jako správu osobních a rodinných financí, můžeme rozdělit do tří základních složek. Patří sem gramotnost peněžní, cenová a rozpočtová.

1.3 Peněžní gramotnost

Tento pojem představuje kompetenci znalostí a dovedností, které jsou nezbytné pro spravování hotovostních a bezhotovostních finančních prostředků a následných

transakcí, které s nimi souvisí, např. běžný účet, platební karta, internetové bankovníctví apod. (Strategie finančního vzdělávání, 2007, s. 6).

1.4 Cenová gramotnost

Pojem cenové gramotnosti předkládá kompetenci pro pochopení cenových mechanismů a inflace. Je nutná orientace v základech makroekonomických ukazatelů národního hospodářství a v daňovém systému. Trh se v ekonomice nazývá jako prostor, kde dochází ke směně peněz a statků. Cena výrobků nebo služeb určuje nejen jejich hodnotu, ale podílí se na ní i nabídka a poptávka na trhu. Daňový systém je v České republice obdobný jako ve vyspělých zemích. Daňové příjmy jsou tvořeny tzv. přímými a nepřímými daněmi. (Škvára, 2011, s. 308)

1.5 Rozpočtová gramotnost

Rozpočtová gramotnost představuje kompetence nezbytné pro správu osobního/rodinného rozpočtu, např. schopnost vést rozpočet, stanovovat finanční cíle a rozhodovat o alokaci finančních zdrojů. Pojímá také schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska. Rozpočtová gramotnost zahrnuje vedle výše popsané obecné složky také dvě složky specializované. První z nich je správa finančních aktiv, např. vkladů, investic a pojištění, druhá složka zahrnuje správu finančních závazků, např. úvěrů nebo leasingu. V obou případech se očekává schopnost orientace na trhu různě komplikovaných finančních produktů a služeb, dokázat porovnat mezi sebou jednotlivé produkty nebo služby a volit ty nejvhodnější s ohledem na určitou životní situaci. (Strategie finančního vzdělávání, 2007, s. 6)

1.6 Sociální dopady z neznalosti finanční gramotnosti

Z historického kontextu se tržní hospodářství v ČR začalo rozvíjet až po roce 1989. Změna politické situace tak přinesla i spoustu změn v ekonomické oblasti, na kterou však společnost nebyla připravena. Kladnou hodnotou nastalé změny byl zcela jistě dostatek a dostupnost nejrůznějšího zboží na trhu, nové pracovní příležitosti, možnost cestování do zahraničí apod. Vzniká celá řada nových institucí a rozvíjí se podnikání. Také na finanční trh přicházejí nové bankovní domy a pojišťovny. Velkými změnami v krátké době prochází celá legislativa. Potřeba rychlých legislativních změn však přináší i řadu problémů v aplikační praxi. Legislativní nekvalita, nedokonale nastavené systémy, to vše umožňuje obcházení zákonů bez možného rizika potrestání.

Rozvoj podnikání s sebou nese nejen příležitosti, ale celou řadu rizik, které doposud občané nemuseli řešit. Veřejnost si zvyká na hrnoucí se nabídky zboží a služeb, reklamy, často klamavé i na nové možnosti“ výhodných“ levných půjček. Mění se životní standard a společnost se stává více konzumní. Změna životního standardu však s sebou nese i nový druh společenského fenoménu „dluh“. Lidé si berou půjčky nejen na bydlení, ale taktéž na spotřební zboží, dovolenou, Vánoce. Přitom nemají povědomí, zda jsou schopni půjčky dlouhodobě splácet či nikoliv. Absence finanční gramotnosti napomáhá jen dalšímu jejich zadlužování.

Dle statistiky ČNB zadluženost českých domácností neustále roste. Ke konci ledna 2022 domácnosti dluží na spotřebu 330.018 mil. Kč a na ostatní 138.335 mil. Kč. Významným faktorem, který nejvíce ovlivňuje zadluženost domácností v ČR, je pořízení bydlení. Zde se zadlužení vyšplhalo na částku 1 617 358 mil. Kč. Hlavním důvodem je dobrá dostupnost tohoto typu úvěru a relativně nízká úroková sazba. (kurzy.cz©2022)

Na trhu je široká nabídka půjček, ne všechny jsou však pro občany výhodné. Pokud je úvěr sjednán v bance, musí žadatel doložit příjem a banka si jej ověří u zaměstnavatele nebo doložením výpisů z běžného účtu, kde je zasílána mzda. Žadatele si banka následně prověří v registrech dlužníků. Podmínky financování ať fyzických nebo právnických osob musí být v souladu s regulací ČNB. Riziko je však u nebankovních půjček, kde je situace zcela jiná. Nebankovní subjekty nabízejí lehce dosažitelné půjčky bez ověřování schopnosti splácet, ale za nevýhodných podmínek. (Škvára, 2016, s. 82) Pokud tedy občan nedosáhne na bankovní půjčku, nebankovní subjekty s ním půjčku rády sjednají.

Bohužel určitá část obyvatel ČR se ocitá čím dál častěji v situaci, kdy se jim žití na dluh vymyká z rukou a dostávají se do dluhové a exekuční pasti. Za nejčastější příčinu předlužení lze považovat nižší příjmy a nepřiměřeně vysoké výdaje. Mezi ohroženou skupinu patří občané pobírající starobní důchody a sociálně slabé rodiny. Česká správa sociálního zabezpečení od roku 2016 evidovala více jak 130 tisíc exekučních a insolvenčních srážek. Tyto srážky jsou prováděny ze všech druhů důchodů, tedy starobních, invalidních i pozůstalostních. Důvody exekucí často vznikají i v důsledku neplacení výživného, nesplacení půjček nebo ručení za ně. Z části se také jedná o podcenění situace či nedbalost, kdy lidé neřeší např. pokuty u dopravního podniku nebo městské policie, poplatky za svoz odpadu apod. Byť počáteční dlužná částka byla v řádu stokorun, v důsledku jejího neplacení se často vyšplhala do tisíců korun. (cssz.cz©2016)

Institut prevence a řešení předlužení zveřejnil data počtu exekucí za listopad roku 2021. Celkový počet osob v exekuci je 712 tisíc. Z toho 446 tisíc osob má více jak tři exekuce. Výjimkou nejsou ani osoby s více jak deseti exekucemi. Těchto osob je aktuálně 168 tisíc. Nejvyšší počet osob s více jak třemi exekucemi se nachází ve věkové skupině osob 40 až 49 let věku života. Jsou to tedy rodiče současné mladé generace dětí ve věku od 15 do 26 let. Další skupinou s více jak třemi exekucemi jsou občané ve věku od 50 do 64 let. Těchto osob je kolem 130 tisíc. Jsou to občané, kteří budou v brzké době odcházet do starobního důchodu nebo jej již pobírají. Alarmující na této situaci je, že v porovnání s rokem 2016, jak bylo již uvedeno výše, se situace v průběhu šesti let vůbec nezlepšila. (institut-predluzeni.cz ©2021)

I přesto, že pomoc těmto občanům přichází i ze strany státu, pomoci využilo pouze 120 tisíc osob z celkového počtu 712 tisíc postižných exekucí. Pomoc, která byla realizovaná od 28. října 2021 do 28. ledna 2022 v rámci tzv. akce „Milostivé léto“, poskytovala občanům možnost doplatit pouze jistinu exekuce bez penále, které bylo v rámci této akce odpuštěno. Podmínkou bylo, že věřitelem musel být veřejnoprávní subjekt např. obec, zdravotní pojišťovna, veřejná vysoká škola, dopravní podnik, ČEZ, Česká televize a rozhlas. Legislativně byla akce upravena zákonem 286/2021 Sb., kdy došlo zejména ke změně exekučního řádu. (idnes.cz©2022)

Nutno podotknout, že otázka předlužení je řešena i Ministerstvem práce a sociálních věcí, které na základě statistik o exekucích, vypracovalo dokument Metodika řešení předluženosti nejchudších obyvatel, která je podpůrným materiálem pro oblast sociálního začlenění, boje s chudobou a přípravou na stárnutí. Tento dokument je zpracován pro lokální pomoc na regionální úrovni. Je zde věnována pozornost na prevenci, předlužení a pomoc občanům s oddlužením. Metodika je zpracována velmi podrobně a doplněna kazuistikou. Hlavní řešení tohoto problému je v legislativě, kde stále ČR zaostává za ostatními státy EU. Především v oblasti vymahatelnosti práva a exekutivy, které je v soukromém sektoru. (mpsv.cz©2015). Metodika se zaměřuje i na zjišťování příčin předlužení. V individuální oblasti je třeba hledat příčinu v nízké finanční gramotnosti občanů. V tržní oblasti jsou dle metodiky hlavní příčinou predátorské praktiky některých věřitelů a nezodpovědnost věřitelů při půjčování rizikovým klientům, dále netransparentnost a vysoká rizikovitost finančních produktů. Významnou měrou se podílí na předlužení obyvatel i legislativa, zejména pak nedostatečná vymahatelnost práva u nezávislých soudů (existence rozhodčích doložek, příp. notářských zápisů u spotřebitelských smluv) a nedostatečná regulace trhu. Řešením v oblasti individuální je zejména vzdělávání, v tržní oblasti monitoring regulace

a vymahatelnost sankcí a změna legislativy v oblasti legislativní. (Metodika řešení předluženosti nejchudších obyvatel, 2015)

2 RODINA A PENÍZE

Umět hospodařit, chovat se zodpovědně, znát hodnoty, tomu by se dítě mělo primárně naučit v rodině. Ta poskytuje dětem vzor nebo lépe řečeno model jejich budoucího chování a jednání. Dítě v rodině získává tzv. vzorce chování, které jej budou ovlivňovat v jeho dospělosti. Pokud rodiče chtějí v dětech vypěstovat zdravý vztah k penězům, k hodnotám, k odpovědnosti, měli by jít příkladem. Dítě nikde jinde nezíská takový pocit jistoty jako v rodině. V samotné rodině lze vidět základ všeho. Pokud je rodina nefunkční, odráží se na chování dítěte ve škole, ke kamarádům a ve společnosti. Současná rozpadající se industriální společnost vnáší na dnešní rodinu neustálé nároky a požadavky. Každodenní stres, který doprovází běžný život, nejistota pracovních míst, pracovní tlak, skokově rostoucí ceny za energie, potraviny a pohonné hmoty, to vše ovlivňuje rodinné prostředí. (Matějčíček, 2017, s. 252)

2.1 Rodina je základ

Rodina je nenahraditelnou institucí, která utváří stabilní prostor, bezpečí a prostředí nejen pro dítě, ale také pro dospělého. (Kraus, 2014, s 81). Jak dále zdůrazňuje Matoušek (2012, s. 183) „*Rodinu nelze ničím nahradit. Již od útlého věku nám rodina poskytuje fyziologickou potřebu a potřebu bezpečí*“.

Z pohledu socializace není pochyb o tom, že nejúžeji je s tímto procesem spojena rodina. Skrze rodinu si dítě nejprve utváří pocity důvěry ke svému nejbližšímu okolí a formuje základní vlastnosti a hodnoty. Taktéž z pohledu výchovy je to zase rodina, která dítěti vštěpuje podstatu jeho osobnosti a charakterových vlastností. Je to rodina, ve které dítě získává první sociální i emoční vazby, utváří si rozumové, sociální, estetické či etické city a ve vzájemném působení se sociálním prostředím formuje své sebeuvědomění a sebepojetí.

Každý z nás má jinou představu o tom, jak by měla rodina fungovat, jak by měla vychovávat děti. Tyto představy jsou modifikovány vlastními zkušenostmi z dětství, přičemž vzorce chování si dítě vštěpuje již od raného dětství. Základem každé rodiny by měl být zdravý vztah mezi ženou a mužem, tedy mezi mámou a tátou. Tak, jak se rodiče chovají k sobě navzájem a jak k dětem, si dál dítě přenáší i do své vlastní rodiny. V rodině by měl mít každý svou roli, kterou vykonává. Všichni členové rodiny by se měli vzájemně ctít a respektovat.

V rodině dítě identifikuje první spojitosti sociálních vztahů. Poznává, jakou funkci má v rodině matka, otec, sourozenec, babička, dědeček a další příbuzní. Seznamuje se s rolí

ženskou a mužskou. Až následně, ve školce, škole a jiných institucionálních zařízeních se seznamuje s rolí vychovatele, a to jak k sobě samotnému, tak i k ostatním dětem. (Matějček, 1989, s. 26)

V každé rodině jsou zažitá určitá pravidla, zvyky, stereotypy a rituály. Ty vytvářejí tzv. specifický rodinný rytmus a každá rodina jej má originální. Dítě se učí od útlého dětství nápodobou a pozoruje chování otce, matky a ostatních členů rodiny i společnosti. (Svoboda, 2015, s. 36-37)

Významným rysem rodiny je trvalost a hloubka citových vztahů. Citová atmosféra v rodině je důležitým faktorem, který ovlivňuje vývoj dítěte, ať se jedná o úplnou nebo neúplnou rodinu. (Matějček, 2017 s. 34)

Rodina podle Matouška (2010, s. 81) je však také významným měřítkem úrovně příjmů a spotřeby rodiny, tedy tzv. socioekonomického statusu rodiny. Do této oblasti Matoušek kromě příjmů a výdajů zahrnuje také velmi významného činitele, kterým je vzdělání rodičů a jejich zaměstnání. Dle autora patří vzdělání rodičů mezi stěžejní faktor, který přímo zasahuje do tématu finanční gramotnosti a ovlivňuje tak přímo úroveň finanční gramotnosti dětí v jednotlivých rodinách.

2.2 Kdo je žák druhého stupně základní školy

Prerod dítěte k dospělému jedinci předpokládá fyzické zrání, získané spektrum vědomostí, znalostí a dovedností, osvojení kulturních vzorců a sociálních norem či návyků, díky nimž může jedinec vykonávat různé společenské funkce a z nich také nést sociální odpovědnost. Meziobdobím přerodu mezi dětstvím a dospělostí je období dospívání, které s sebou nese výrazné změny v sociální, psychické i biologické úrovni osobnosti každého jedince. V této etapě života si mladý člověk utváří vyspělejší podobu vlastní identity, hledá sám sebe i hranice svých možností. Je to ale také období, kdy lze ze strany rodiny i školy nejvíce ovlivnit schopnost těchto jedinců zvládat budoucí životní role, ať již např. role profesní, partnerské či rodičovské. Tyto role jsou spojeny s ekonomickou nezávislostí, tedy i s potřebou dobré úrovně finanční gramotnosti.

Právě proto se tato práce zaměřuje na věkovou kategorii žáků devátých tříd základní školy, tedy žáků ve věku 14 až 15 let, jež se nachází ve vývojové fázi dospívání.

Vágnerová (2012, s. 213) řadí žáky druhého stupně základní školy v rámci lidského vývoje do období první fáze dospívání, tedy do období pubescence. Jak již bylo konstatováno, v této

fázi dochází nejen k tělesným změnám, ale také ke změnám ve způsobu myšlení. V tomto období dítě hledá svoji identitu a pochybuje samo o sobě. Charakteristické pro toto období jsou nejen výkyvy nálad, ale také vztahovačnost, jenž je projevem osobní nejistoty dětí. Taktéž potřeba učení se a vzdělávání dostává poněkud jiný rozměr. Pubescenta musí učivo zaujmout, musí mu rozumět. Jinak jej považuje za samoúčelné a vše nesrozumitelné se stává nesmyslné. Charakteristickým jevem pro toto období je kritičnost, zejména pak k rodičům a k přijímání norem, se kterými se pubescent neztotožňuje. Pro mnohé rodiče se puberta jeho dítěte stává strašákem a vzbuzuje velké obavy. Rodič ztrácí nejen privilegované postavení autority, ale také se často názorově se svým dítětem rozchází a není zvláštností, že jeho dítě zastává zásadně opačný názor.

Dítě v tomto období dovede již velmi dobře vyjadřovat své myšlenky, prakticky jako dospělý jedinec. Pubescentovi nedělá potíže uvažovat abstraktně, vytvářet hypotézy a začínat více předvídat a plánovat. Mladý člověk již také velmi dobře rozumí pojmu příčiny a následku. Co však mladým lidem chytí, jsou zkušenosti. (Matějčec, 2012, s. 302).

Nelze opomenout významný vliv vrstevníků. Většinou si vybírají za přátele děti podobného chování a zájmu. Každá vrstevnická skupina má své normy, hodnoty, styly komunikace, oblékání apod. Vrstevníci jsou oproti rodičům ve výhodě, protože nahlízejí na problémy ze stejné perspektivy. Důležitá je však role dítěte, kterou ve vrstevnické skupině získá. Sociální život dospívajícího se odvíjí právě zde. Proto je třeba také zmínit, že navázaná přátelství dokáží dítěti kompenzovat určité negativní rodinné vztahy. To však platí i naopak. (Thorová, s.197)

V období dospívání se mění i vzory a ideály dětí. Pubescenti se v období dospívání ztotožňují převážně s populárními osobnostmi z hudební nebo filmové scény. V posledních letech díky rozvoji sociálních sítí převládají youtobeři, influenceři a blogeri. Ti ovlivňují do značné míry jak chování, tak i materiální potřeby dospívajících, které mohou být v mnohých ohledech velmi náročné zejména pro rodiče dětí, ať již z pohledu pochopení či z pohledu zvládnání finančních nároků svých dětí.

2.3 Peníze

Peníze jsou používány lidstvem po dlouhá století. Důvodem vzniku peněz se stal zejména rozvoj dělby práce a směny. Peníze se postupně staly všeobecně přijímaným aktivem, se kterým lze provádět platbu za zboží a služby (Vybíhal, 2011, s. 127). Předchůdcem peněz byl tzv. barterový obchod, kdy se jednalo o výměnu zboží za zboží.

První kovové peníze se začínají používat v 7. a 6. století před naším letopočtem. Zavedením peněz jako platidla se výrazně usnadňuje obchodování. Nejdříve se jednalo jen o kovové slitky ze zlata, stříbra nebo mědi a až následně byly raženy mince s různými symboly a obrázky. V 17. století vznikají papírové bankovky. (penize.cz©2011)

V současné době rozdělujeme peníze na hotovostní a bezhotovostní. Mezi hotovostní peníze můžeme zařadit mince a bankovky. K bezhotovostním penězům patří vklady na účtech u peněžních ústavů.

Peníze mají tři základní funkce, které slouží:

- jako prostředek směny, tedy jako platidlo za zboží a služby,
- jako zúčtovací jednotka, která vyjadřuje hodnotu majetku, zboží nebo služby,
- jako uchovatel hodnoty, kdy peníze uchovávají kupní sílu, ale v případě růstu cen (inflace), ztrácejí část své hodnoty, tedy za stejné množství peněz lze pořídit méně zboží i služeb.

V současné době mohou být peníze nahrazeny také jinými aktivy, jako jsou podílové listy, akcie, nemovitosti, pozemky a umělecká díla. Výhodou těchto aktiv je, že nepodléhají inflaci. (Škvára, 2016, s. 11)

Pro člověka znamenají peníze hodně, zejména v naší konzumní společnosti. Pomocí peněz je jedinec schopný uspokojovat své potřeby, ať již fyziologické či potřeby seberealizace. Pro řadu lidí představují peníze možnost splnit si svá přání. Navozují určitou iluzi, že věci jsou dostupnější a život tak jednodušší. Pro lidi v současné společnosti je vydělávání peněz cílem jejich činnosti (Vybíhal a kol. 2011, s. 22-23). Peníze jsou tedy vnímány nejen jako hodnota, ale také míra námahy, kterou je potřeba vynaložit k jejich získání (Laniado, 2002, s. 92)

2.4 Učíme děti hospodařit s penězi

Peníze do našeho života patří a výrazně do něj zasahují. Proto je třeba doma s dětmi hovořit o penězích a hospodaření s nimi. Pokud ovšem sami rodiče nechápou, jaký význam pro ně peníze mají, jak je utrácet, hromadit, jak si jich užívat a investovat, nemohou naučit FG ani své děti (Laniado, 2002, s. 10)

Je zřejmé, že mnoho pozitivních i negativních návyků získává dítě v rodinném prostředí. V první řadě by se děti měly, přiměřeně ke svému věku, postupně naučit chápat hodnotu peněz. A k tomu by je měli vést rodiče. Pokud se děti nenaučí s penězi hospodařit,

je naprosto jedno, kolik budou ve svém životě vydělávat peněz. Děti je však nutné naučit i to, že nemohou mít vše, byť by rodiče jim „vše“ mohli dopřát. Proto je třeba naučit děti rozlišovat mezi významem slova „chci a potřebuji“. (penize.cz©2011)

Rodiče si často kladou otázku, kdy je ten správný čas začít s dětmi hovořit o penězích. Musíme si uvědomit, že denně jsou děti vystavovány útoku nejrůznějších reklam, jak v televizi, na billboardech či v obchodech. Kam se dnes člověk podívá, tak je nějaké lákadlo, které má přitáhnout pozornost k nákupu. Proto by se mělo na téma peněz s dětmi začít hovořit již v raném věku. Samozřejmě, přiměřeně k věku dítěte.

Rodiče by měli s dětmi hovořit o financích již v předškolním věku. Je však třeba mít na zřeteli, že děti ve věku od 3 do 6 let se s penězi pouze seznamují. Je zřejmé, že tato věková kategorie není schopna rozlišit vztah mezi hodnotou zboží a jeho cenou. V tomto věku děti nejsou schopné ani logických úvah, proto je vhodné se zaměřit spíše na různé formy her „na obchod“, později lze využít i tzv. „dětské peníze“. Taktéž je důležité dětem vysvětlovat, proč rodiče chodí do práce, odkud se peníze berou, proč se jimi platí v obchodech. Objasňovat jim, co je drahé, co je potřebné a co je zbytečné. Nedávná studie České bankovní asociace však ukázala, že s dětmi v tomto věku hovoří o financích pouze čtvrtina dotazovaných. Více jak polovina rodičů nechává tuto problematiku na školní věk a 15 % rodičů s nimi o penězích nehovoří vůbec ani v pozdějším školním věku. (idnes.cz©2021)

Optimální doba, která je vhodná pro první hovory rodičů a dětí o financích a prakticky je seznamovat s účelem peněz, je spojena s nástupem dítěte do základní školy. Tato doba je již vhodná pro přidělování prvního malého kapesného. Tím se děti začnou učit, jak s penězi zacházet. (e15.cz©2020)

Je pravděpodobné, že peníze ve fyzické podobě v brzké budoucnosti vymizí. Platba kartou se již nyní stává naprosto běžnou záležitostí. Proto je dobré dětem přiměřeně věku vysvětlovat, kde se peníze na kartě berou. Že známé pípnutí při přiložení karty k terminálu znamená odečtení částky peněz z účtu, že účet není bezedný a že se velmi lehce může stát, že jejich účet se může dostat na účet do nepovoleného debetu, pokud na něm nebude dostatek jejich vlastních finančních prostředků. (sever.rozhlas.cz©2020)

Hospodaření rodiny by mělo vždy vycházet z plánu, ať už se jedná krátkodobý nebo dlouhodobý. S vizí by měly být i postupně seznamovány starší děti. (Syrový a Tyl, 2020, s.17)

2.5 Kapesné

Naučit dítě zacházet s penězi je velmi důležitým výchovným úkolem rodičů. Právě kapesné, je velmi vhodným výchovným prostředkem, jímž se děti s penězi mohou naučit zacházet. Charakteristickým znakem kapesného je, že je vypláceno pravidelně. Frekvence i výše je však zcela individuální. Tyto peníze by neměly rodiče ničím podmiňovat. (e15.cz©2020)

Další základní otázkou většiny rodičů je, kdy nastává ten správný čas, začít dávat dětem kapesné. PhDr. Lidmila Pekařová ve svých přednáškách doporučuje začít přidělovat kapesné dětem již v první třídě, nejpozději však ve třídě druhé. Pekařová dále zdůrazňuje, že účelem kapesného není naučit dítě peníze utrácet, ale naučit jej rozhodovat, jak s nimi naložit. To je správný výchovný efekt kapesného. Kapesné by mělo dítěti sloužit na vše, co je rodiči i dítětem vnímáno jako nadstandard. Za nadstandard jsou nejčastěji považovány sladkosti, časopisy, dárky pro kamarády apod. Pokud děti kapesné neutrací za alkohol, cigarety či drogy, je žádoucí, aby rodiče nezasahovali do toho, za co děti kapesné utrací. (4kompetence©2016)

Většina psychologů se dokonce shoduje v tom, že kapesné jsou peníze, které náleží výlučně dítěti, proto by rodiče neměli dítě kritizovat ani za to, že s tímto kapesným nevhodně nakládají. A to i přesto, že jsou často zděšeni, jaké „zbytečnosti“ a „hlouposti“ si dítě za kapesné pořizuje, a za co je schopno kapesné utratit. (Klimeš, 2007, s. 32)

Jak již bylo konstatováno, výplata kapesného by měla být pravidelná. U menších dětí je vhodnější týdenní frekvence s menšími částkami od 20 do 50 Kč. U větších dětí je vhodné částku postupně navyšovat a prodlužovat zároveň i periodicitu výplaty. Starší děti by měly dostávat i důvěru k platbám tzv. nezbytných výdajů jako je jízdné, stravné nebo kredit do mobilu. Dítě se tak postupně učí k povinnosti a rozplánování kapesného na stanovenou dobu. V případě, že si kapesné utratí dříve, mělo by zažít i důsledky svého chybného rozhodnutí. Poznat, co je dluh a jaké důsledky z něj plynou. V případě, že dítě s penězi v daném období nevystačí, rodiče by další peníze dítěti měli poskytnout pouze na jeho vyžádání a zároveň stanovit určitou podmínku poskytnutí. (vitalita.cz©2011)

Význam funkce kapesného spočívá především v tom, že se dítě naučí zodpovědnosti k financím a efektivnímu hospodaření. Podle Říčana, pravidelně přidělované kapesné pro dítě znamená určitou osobní svobodu. Podle toho, jak rozumně dítě hospodaří, lze rozšiřovat i oblasti jeho hospodaření. (Říčan, 2012, s. 100)

I přesto, že je kapesné velmi vhodná učební pomůcka, mělo by být poskytováno účelně. Účelným kapesným zcela jistě není, když např. rodiče používají kapesné jako náhradu za svou zaneprázdněnost a absenci osobní pozornosti. Jiní rodiče jsou na pochybách, zda vyplácet kapesné za pomoc v domácnosti nebo za dobrý prospěch (Kiosaki, 2003, s. 211-268). Pokud však vycházíme z definice kapesného, tedy pravidelně přidělované finanční částce, je zřejmé, že by výše uvedené mělo být vnímáno spíše jako další forma odměny, nikoliv forma kapesného.

U starších dětí je vhodné podpořit zájem o vlastní hospodaření s financemi založením např. studentského účtu, a to u některého z bankovních domů. Tím, že rodiče posílají pravidelně kapesné na účet, dítě se seznamuje nejen s virtuálním světem peněz, ale také se učí určitému bezpečnému chování v kyberprostoru. V rámci účtu je dítěti vydána platební karta na jméno dítěte, což v dítěti evokuje větší pocit samostatnosti a zodpovědnosti. Dítě velmi rychle pozná, že ono klasické „pípnutí“, které u platby kartou zazní, je odečtení peněz z účtu a pokud na účtu nemá peníze, žádné peníze mu bankomat nevydá. I v této souvislosti je však třeba nejprve seznámit děti, jak bezpečně s kartou při placení nebo výběru hotovosti z bankomatu zacházet.

3 VÝUKA FINANČNÍ GRAMOTNOSTI NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

Bohužel, rodiče současných školáků čerpají znalosti o finanční gramotnosti převážně z vlastních zkušeností. V době jejich školní docházky neexistovala systematická výuka v oblasti finanční gramotnosti jako takové. První pokusy o finanční vzdělávání zasahují až do devadesátých let 20. století, kdy ČR přecházela od plánované ekonomiky k tržnímu hospodářství. Jak již bylo konstatováno, k tomuto kroku přistoupil stát zejména z důvodu dynamického rozvoje ve finančních službách, v jehož důsledku se přestala velká část občanů orientovat ve finančních produktech. Finanční negramotnost pak vedla k řadě složitých životních a existenčních problémů nejen postižených jednotlivců, ale celých jejich rodin.

V roce 2005 vláda na základě těchto poznatků, schválila přípravu systematického budování FG na základních a středních školách. V následujícím roce byla ustavena Expertní skupina pro finanční vzdělávání, jejímž úkolem bylo zpracovat návrhy standardů finančního vzdělávání. (mfer.cz©2020)

3.1 Finanční gramotnost v systému českého školství

Finanční odpovědnost souvisí s rozvojem kompetencí k FG již pro skupinu nejmladší generace. Potřeba rozvoje kompetencí k FG vedla k postupnému zařazování finančního vzdělávání do vzdělávacího systému. Zásadním a stěžejním dokumentem v oblasti školství, je Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, který byl vydán na základě usnesení vlády dne 7. prosince 2005 a následně v roce 2007 aktualizován. Součástí tohoto dokumentu jsou tzv. Standardy finanční gramotnosti, které vymezují ideální úroveň znalostí finanční gramotnosti pro různé stupně vzdělávání. V roce 2010 došlo k rozšíření okruhu finančního vzdělávání, který se rozšiřuje také o skupinu dospělé populace. (Civilia, 2011, st. 85)

Součástí povinné výuky se však finanční vzdělávání stává až od roku 2013, kdy ČR jako jedna z prvních zemí na světě, zavádí výuku FG do základních a středních škol. I přesto, že nejsou zavedeny jednotné učební osnovy, výuka FG vychází z dokumentu Standardy finanční gramotnosti. Tyto standardy MŠMT implementovalo do rámcově vzdělávacích programů, které tvoří základní rámec pro tvorbu vzdělávacího programu každé školy. O způsobu jeho využití si však školy rozhodují samy. Na základě vývoje trhu, vyšší znalostní

úrovně žáků i zkušenostmi s výukou FG, byly tyto standardy již v roce 2017 aktualizovány a postupně aplikovány do rámcových vzdělávacích programů škol.

I přesto, že požadavky na FG byly implementovány do škol, účinnost základního finančního vzdělávání je závislá nejen na konkrétním obsahu výuky, ale také na tom, jak k této problematice na každé škole přistupují. I zde platí, že k jedinému cíli vede spousta cest. Většina škol ve svém vzdělávacím programu prolíná FG s více předměty, jako je matematika, občanská nauka nebo rodinná výchova. Jiné školy mají FG zařazenu jako samostatný předmět či ji vyučují v rámci projektových dnů. (mfcr.cz©2020)

Zvyšování úrovně finančního vzdělávání je v zájmu nejen ČR, ale i celé Evropské unie. Proto jsou vypisovány různé dotační programy a granty pro tvorbu výukových programů, jejichž cílovou skupinou jsou školy, pedagogové, děti odcházející z dětských domovů, senioři atd. (investujeme.cz©2018)

3.2 Význam finančního vzdělávání a metody vzdělávání

Každým rokem provádí Česká bankovní asociace (dále jen ČBA) průzkum finanční gramotnosti. Výzkum je zaměřen na respondenty ve věku od 18 do 79 let. Výsledky za rok 2021 poukázaly na snižování indexu finanční gramotnosti na 55 %. Pro ČR to po letech růstu znamená návrat o čtyři rok zpět, tedy do roku 2017. Průzkum pro ČBA byl realizován agenturou Ipsos, který porovnával výsledky před pandemickou situací. Bylo zjištěno, že Češi se o 27 % hůře orientují ve finančních záležitostech ve srovnání s rokem 2020. Výzkum rovněž poukázal na fakt, že finanční znalosti jsou čerpány hlavně z vlastních zkušeností. Významným zjištěním bylo, že 56 % oslovených respondentů vidí důvod zhoršující se úrovně FG ve školním systému. Za tento zhoršující ukazatel považují respondenti nedostatečné proškolení pedagogů ve finančních otázkách a všeobecně menší zájem se této oblasti věnovat. (cbaonline.cz©2022)

Podle Hesové není na školách finančnímu vzdělávání věnována patřičná pozornost. Důvodem mohou být obavy a předsudky některých pedagogů. Takřka žádný učitel se nesetkal s finančním vzděláváním v průběhu svého postgraduálního vzdělávání. Nejistotu učitelů zvyšuje i to, že samotný pojem finanční gramotnost není v kurikulárních dokumentech vůbec uveden. (Hesová, 2011 s. 5)

Finanční svět je specifický a velmi dynamicky se rozvíjející. Učitel, který se této problematice věnuje, musí své znalosti neustále doplňovat o nové informace z okruhu daní,

zákonů, finančních produktů apod. Finanční vzdělávání by mělo naučit žáky finančně myslet a rozvíjet získané dovednosti pro běžný život, proto i z běžného života celá výuka vychází. Cílem vzdělávání je tedy finančně gramotný žák, který umí získané znalosti, postupy a pravidla uplatňovat v svém běžném životě.

Ve výuce lze uplatňovat široké spektrum metod, např. metody monologické, metody dialogické, metody situační a inscenační, metody heuristické, metodické práce s textem, ale také didaktické hry a soutěže. Finanční vzdělávání je převážně směřováno do roviny aplikace a rozhodování, je tedy vhodné použít aktivity zaměřené na autentický prožitek finanční situace. Velmi vhodnou metodou je např. metoda inscenační a heuristická. Obě metody se vztahují k životu žáků, rozvíjejí jejich finanční dovednosti a zároveň respektují jejich soukromí. (Hesová, 2011, s 8)

Metody inscenační spočívají v simulaci stanovených situací. Jedná se tedy o metodu hraných rolí. Žáci se učí jejich prostřednictvím rozhodovacím mechanismům, které mohou uplatnit v reálném životě. Ve finančním vzdělávání jsou uplatněny role rodinných příslušníků nebo nakupujícího a prodávajícího. K jednotlivým rolím bývá doplněna charakteristika osoby a popis dané situace. Hraní rolí, převážně dospělých osob, je tak pro děti zároveň zábavné a motivující. (Hesová, 2011, s 10)

Metody heuristické jsou často označovány jako metody výzkumu, metody objevování a metody řízeného objevování. Pro jejich úspěšné využití je třeba velmi dobře formulovat otázku nebo problém, který by měl být žákům blízký a měl by se dotýkat jejich života. Vyučující poskytne žákům vstupní informace, ale řešení je už na samotných žácích. Pomocí této metody nechává učitel žákovi prostor pro vlastní řešení, podporuje jeho kreativitu a myšlení. (Hesová, 2011, s 10)

Další uplatňovaná metoda je práce s textem. Tato metoda má ve finanční gramotnosti nezastupitelné místo, podporuje obecnou gramotnost. Nepřečtení smlouvy nebo drobných poznámek na reklamním letáku, může způsobit nemalé finanční problémy. Metoda proto podporuje čtenářské dovednosti a dává do souvislostí kritický přístup k textům a sdělením. (Hesová, 2011, s 11)

Dobré výsledky vykazuje i **metoda didaktických her.** Didaktické hry jsou atraktivní simulací různých životních situací. Pevážně se jedná o deskové hry s herním plánem, žetony, papírovými penězi a situačními kartičkami. Častou nevýhodou je pořizovací cena

a nemožnost zapojení všech žáků. Variantou deskové hry jsou počítačové hry a další jiné on-line aplikace. (Hesová, 2011, s 11)

3.3 Standardy finanční gramotnosti pro žáky II. stupně základní školy

Z definice FG vychází konkrétní standardy, které stanovují cílový stav finančního vzdělávání pro různé stupně vzdělávání. Tato práce vychází z aktualizovaného vydání standardů FG, kde jsou vymezeny tři základní úrovně finančního standardů:

- základní školy – I. stupeň,
- základní školy – II. stupeň,
- střední školy žáků SŠ.

Pro naši bakalářskou práci se více zaměříme na II. stupeň základní školy. Základní znalosti finanční gramotnosti by žáci II. stupně měli prokázat ve čtyřech okruzích.

1. Nakupování a placení – v této oblasti by žák měl zvládnout hotovostní i bezhotovostní placení s vysvětlením, jak platit bezpečně. Dokáže rozlišit rozdíl mezi debetní a kreditní kartou a jaká jsou její omezení. Dokáže popsat možnosti kontroly běžného účtu. Žáci by měli dokázat vysvětlit stanovení ceny podle nákladů, poptávky a konkurence, jak reklamovat zboží nebo službu či popsat vliv inflace na hodnotu peněz.
2. Hospodaření domácnosti – žáci by měli dokázat sestavit rodinný rozpočet, odlišit nepravidelné a pravidelné příjmy a výdaje, porovnat rodinný majetek a závazky. Dále získat základní přehled o finančních produktech, dokázat charakterizovat úrok, poplatky a jejich vliv na cenu produktu. Dále by měli žáci dokázat stanovit krátké a dlouhodobé finanční cíle a jejich řazení, popsat rizika s tím spojená.
3. Přebytek rozpočtu v domácnosti – žák je schopen odlišit spotřebu a využití úspor, případně dokáže navrhnout řešení přebytků. Měl by dokázat rozlišit druhy pojištění a navrhnout v příkladu jejich využití.
4. Schodek rozpočtu v domácnosti – žák je schopen navrhnout řešení vyrovnání schodku, na příkladech dokázat rozhodnout v jaké situaci je vhodné řešení situace půjčkou. Měl by se orientovat v nabídkách úvěrů a dokázat posoudit schopnost splácení vypůjčených peněz, vysvětlit důsledky nesplácení, navrhnout možnosti oddlužení a dokázat vysvětlit, jak se předlužení vyvarovat. (rvp.cz©)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Tématem práce je Ekonomika rodiny z pohledu žáků devátých tříd základní školy. Vzhledem k tomu, že teoretická rovina poskytla odbornou platformu v problematice finanční gramotnosti, je možné se zaměřit na praktickou část práce, která by měla ověřit na konkrétním výzkumném souboru připravenost žáků devátých tříd k finanční zodpovědnosti.

4.1 Výzkumný problém

Finanční vzdělávání se stalo nedílnou součástí povinné výuky na ZŠ, která vychází z dokumentu Strategie finančního vzdělávání. V oblasti finančního vzdělávání je velmi důležitá integrace společenskovedního a ekonomického vzdělávání s matematikou a dalšími vzdělávacími oblastmi. Propojování výuky umožňuje žákům lépe pochopit souvislosti a lépe se tak přiblížit realitě. V květnu roku 2020 bylo zasedáním vlády schváleno nové zpracování Národní strategie finančního vzdělávání dětí a dospělých. Podle ministerstva financí je nutné posilovat finanční vzdělávání obyvatel vzhledem k vývoji zadlužování obyvatelstva.

Školní vzdělávání finanční gramotnosti se řídí tzv. standardy finančního vzdělávání, které popisují, jaké mají mít žáci znalosti a dovednosti v této oblasti. Bohužel, revidované standardy finančního vzdělávání zatím nejsou implementovány do rámcově vzdělávacího programu. Tato změna by však měla být zpracována při nejbližší revizi těchto standardů. I přes absenci implementace standardů však MŠMT již doporučilo všem ZŠ a SŠ změny zpracovat a doplnit do vzdělávacích programů jednotlivých škol.

Je zřejmé, že nutnost zrevidování finančního vzdělávání na všech typech škol, urychlila i současná epidemie Covidu-19, která se negativně projevila a stále projevuje v celoevropské ekonomice. Bohužel, naše země není výjimkou. Výrazným zdražováním výrobků i služeb dochází k markantnímu nárůstu inflace a k vyššímu riziku zadlužování nejen sociálně slabé skupiny obyvatel, ale i střední třídy. Z těchto důvodů je třeba se mnohem více zaměřit nejen na udržení, ale i na zvyšování finanční gramotnosti obyvatel ČR.

Kvalita finančního vzdělávání je v aplikační praxi často spojována s otázkou předlužování obyvatelstva. Platí, že tzv. dluhová past, je především důsledkem nedostatečného finančního vzdělávání. Domnívám se, že základy finanční gramotnosti by měly být vyučovány nejen v rámci školského systému, ale zejména by je měly děti získávat v každé rodině. Výchova dětí k hodnotám a odpovědnosti je základem nejen pro jejich úspěšné ekonomické osamostatnění, ale také předpokladem rozvoje každé vyspělé společnosti.

Ve svém výzkumu se proto chci zaměřit na zjištění, jak je vybraná skupina žáků devátých tříd základních škol vybavena znalostmi v oblasti finanční gramotnosti a v jakém rozsahu jsou tito žáci zapojováni do finančního hospodaření v rámci vlastních rodin. Výzkum bude také směřován na zjištění, zda vzdělání rodičů ovlivňuje úroveň finanční gramotnosti jejich dětí.

4.2 Stanovení cíle výzkumu, výzkumných otázek a hypotéz

Na základě výše uvedeného byl stanoven hlavní cíl výzkumného šetření, který zní: **Jak jsou žáci devátých tříd ZŠ připraveni k finanční zodpovědnosti?** Vzhledem k tomu, že v teoretické části bylo vyhodnoceno, že efektivní výchova předpokládá zapojení školy i rodiny, a taktéž bylo konstatováno, že na úroveň finanční gramotnosti má vliv vzdělání rodičů, budou zkoumány jak teoretické znalosti vybraného souboru respondentů získané především ve školách, tak zejména praktické zapojení respondentů do finančních otázek v jejich rodině, přičemž bude zkoumán i vliv vzdělání rodičů na jejich úroveň připravenosti k finanční zodpovědnosti.

Ke splnění hlavního cíle byly položeny čtyři základní výzkumné otázky:

- Jsou žáci 9. tříd ZŠ vedeni ze strany rodiny k hospodaření s vlastními financemi?
- Jsou žáci 9. tříd ZŠ vedeni a zapojováni do finančních záležitostí rodiny?
- Jsou žáci 9. tříd ZŠ vybaveni základními teoretickými znalostmi v oblasti finanční gramotnosti?
- Je rozdíl v připravenosti žáků 9. tříd ZŠ k finanční zodpovědnosti ve vztahu k dosažení vzdělání rodičů?

K nalezení odpovědi na první výzkumnou otázku využijeme následující otázky z dotazníkového šetření:

- Dostáváš kapesné? (otázka 5)
- V jaké výši kapesné dostáváš? (otázka 6)
- Co všechno si musíš z kapesného platit sám? (otázka 7)
- Za co kapesné nejčastěji utrácíš? (otázka 8)
- Daří se ti z kapesného ušetřit peníze? (otázka 9)
- Dostáváš mimo kapesné také další peníze ve formě odměny? (otázka 10)
- Za co peníze ve formě odměny dostáváš? (otázka 11)
- Když dostaneš další peníze ve formě odměny (nad rámec kapesného), zajímají se rodiče, za co tyto peníze chceš utratit, co si chceš koupit? (otázka 12)

K nalezení odpovědi na druhou výzkumnou otázku byly respondentům položeny následující otázky:

- Víš, jaký je měsíční příjem Vaší rodiny? (otázka 13)
- Hovoří s tebou rodiče otevřeně o financích Vaší rodiny? (otázka 14)
- Zapojují tě rodiče do plánování rodinného rozpočtu? (otázka 15)
- Víš, na co rodiče v současné době šetří? (otázka 16)
- Nakupuješ s rodiči pravidelně potraviny? (otázka 17)
- Víš, jaké má vaše rodina náklady na bydlení? (otázka 18)
- Když se Vám doma pokazí pračka, lednička, televize nebo jiná věc v podobné hodnotě, jak tuto situaci rodiče finančně řeší? (otázka 19)
- Víš, zda Vaše rodina splácí nějakou půjčku? (otázka 20)
- Myslíš, že tě rodiče pozitivně ovlivňují v tvém zacházení s penězi? (otázka 21)

Ke zjištění odpovědí na třetí výzkumnou otázku budou podrobeny analýze otázky:

- Co patří mezi povinné měsíční výdaje domácnosti? (otázka 22)
- Co patří mezi nepovinné tzv. zbytné výdaje domácnosti? (otázka 23)
- Kreditní kartou se platí penězi, z jakého účtu? (otázka 24)
- Co si představíš pod pojmem RPSN? (otázka 25)
-

Jaké důsledky má inflace na hodnotu peněz? (otázka 26)

Co udělá banka s úrokovými sazbami při zvyšující se inflaci? (otázka 27)

Můžeš mít už ve svém věku účet v bance na své jméno? (otázka 28)

Jak vysoká je doporučovaná finanční rezerva domácnosti? (otázka 29)

Co se financuje hypotéčním úvěrem? (otázka 30)

Jak dlouhá je zákonem stanovena záruční doba u spotřebního zboží od data prodeje? (otázka 31)

Když poptávka po zboží roste, co to znamená? (otázka 32)

K nalezení odpovědi na poslední čtvrtou výzkumnou otázku bylo využito členění otázek 5 až 21, která jsou členěna na kategorie dle vzdělání rodičů. Poslední výzkumná otázka bude tedy zkoumána průběžně napříč těmito výzkumnými otázkami, přičemž bude využito vyhodnocení otázky

Jakého nejvyššího vzdělání rodiče (alespoň jeden z nich) dosáhl? (otázka 4)

Výzkumnými otázkami tak budou sledovány nejen znalosti a dovednosti v oblasti finanční gramotnosti, ale také samotné projevy chování dítěte v hospodaření s vlastními financemi. Konkrétně bude zjišťováno, jakým způsobem dítě nakládá se svými financemi a jaká je jeho hodnotová orientace. Tímto bude sledováno, jak finanční výchova dítě formuje v těchto oblastech. Zjišťováno bude, zda jednání rodičů pozitivně ovlivňuje dítě. Pozitivním ovlivňováním je v tomto případě myšleno uvědomělé nakládání s penězi a chápání hodnoty peněz.

S ohledem na zaměření výzkumného problému, cíle výzkumu a stanovení výzkumných otázek, byly formulovány tři hypotézy, které zní následujícím způsobem:

Žáci 9. tříd ZŠ jsou vybaveni dostatečnými znalostmi v oblasti finanční gramotnosti.

Žáci 9. tříd ZŠ jsou zapojováni do finančního hospodaření v rámci vlastních rodin.

Úroveň finanční gramotnosti žáků ovlivňuje vzdělání rodičů, přičemž čím vyšší vzdělání rodiče mají, tím vyšší je úroveň finanční gramotnosti žáků.

4.3 Výzkumný soubor

Základním výzkumným souborem jsou v tomto případě žáci devátých tříd základních škol ve městě Vyškov, obci Pustiměř a Bohdalice. Důvodem výběru tohoto výzkumného vzorku je snaha postihnout téma z pohledu dítěte staršího věku, u kterého je již žádoucí, aby mělo ucelené znalosti v oblasti finanční gramotnosti a tyto znalosti dokázalo aplikovat i při vlastním hospodaření s penězi.

Přímým zapojením dětí do výzkumu, které jsou ve stejné věkové kategorii a je jim poskytován obdobný souhrn školních znalostí v oblasti finanční gramotnosti, je dle mého názoru, možné zjistit, jak rodina přispívá ke zvýšení finanční výchovy svých dětí. Pokud bychom toto téma zkoumali z pohledu rodičů, nebylo by možné sledovat postoje a jednání dětí. Zjistili bychom pouze, jak rodiče k výchově přistupují.

Výzkumný soubor byl stanoven na základě metody náhodného stratifikovaného výběru. Tato metoda je vhodná v případě výzkumu, kdy je vhodné rozdělit výzkumný vzorek do podskupin a sledovat např. vliv rodinných podmínek na chování dítěte. Zachována byla věková struktura a statut žáka základní školy. O zapojení do výzkumu bylo osloveno 200 žáků devátých tříd ZŠ, přičemž do výzkumu se zapojilo 159 žáků, kteří vyplnili všechny dotazníky úplně. Žádný vyplněný dotazník nebyl vyřazen pro neúplnost vyplnění.

4.4 Použitá metoda sběru dat

V návaznosti na stanovený cíl práce, vymezené výzkumné otázky a hypotézy, byla zvolena metoda dotazníkového šetření, která dokáže hromadně a rychle zajistit odpovědi v oblasti zvolených výzkumných otázek. Dotazníky byly podrobeny analýze, ze které byly následně vyvozeny dedukcí a logikou závěry. (Chráska, 2016, s.164)

Forma dotazníku je ve výzkumném šetření často využívaným nástrojem, díky němuž se lze obrátit k většímu počtu respondentů a zajistit požadovaná data. Výhodou dotazníkové metody jsou ekonomické faktory, zejména minimální časová náročnost a nízké finanční náklady. Pozitivem je i poměrně statisticky a časově snadné zpracování výsledků. Výhodou je i zabezpečení anonymity výběrového vzorku. Kladně lze vnímat i skutečnost, že respondenti mohou vyplnit dotazník podle svých časových možností a mít i dostatek času na formulaci vlastních odpovědí. Z výše uvedených důvodů byla dotazníková metoda zvolena i pro tuto bakalářskou práci.

Při využití této metody je však třeba vzít do úvahy i nevýhody s ní spojené. Tazatel by měl kalkulovat s možností nižší návratnosti dotazníků, což se projevilo i v rámci našeho výzkumu. Zvýšenou pozornost je třeba cílit i na správnou formulaci otázek. Respondent by měl kladené otázky jednoznačně porozumět, proto je třeba vyloučit otázky nejasné a s více významy. Otázky by měly být formulovány srozumitelně, významově jasně a rozsahově stručně. Slabou stránkou dotazníkové metody je i omezená možnost odpovědí, především při uzavřených typech otázek. Z tohoto důvodu byly v našem výzkumu pokládány nejen uzavřené otázky, ale i otázky polouzavřené, které nabízely možnost vlastního doplnění odpovědi. U některých otázek tak byla dána respondentovi možnost výběru předdefinované možnosti, nebo možnost vlastního vyjádření. Důraz byl kladen i na stylizaci, jednoznačnost a srozumitelnost pokládaných otázek.

Poměrně velkým problémem u dotazníkového šetření zůstává i věrohodnost a objektivita odpovědí, častá neosobní účast tazatele i nemožnost ověření, zda dotazník vyplnil opravdu oslovený respondent. Častým úskalím je také neúplné vyplnění dotazníku. Pro eliminaci neosobní účasti byl námi stylizovaný dotazník rozdáván vybranému souboru ve vyučovací hodině. I přesto, že dotazníkové šetření probíhalo v konkrétních třídách, kdy přítomní vyučující znali identitu žáků, samotný výzkum byl prováděn anonymně, a to právě z důvodu zajištění vyšší objektivity odpovědí, přičemž subjektivní pohled respondenta byl žádoucí. Obdobně lze vnímat vyplnění dotazníku ve vyučovací hodině. Tímto bylo zajištěno osobní

vyplnění žáky, zároveň však nebyl dotčen dostatek časového prostoru na vyplnění dotazníku tak, aby se žádný respondent nedostal do časové tísně. Časová dotace byla stanovena na jednu vyučovací hodinu, tedy 45 minut. Osobní předání dotazníků ve třídách umožnilo tazateli vysvětlit i účel výzkumného šetření, a při jejich následném zpětném výběru mohlo být všem vyjádřeno i poděkování za účast.

Samotný dotazník obsahuje celkem 32 otázek. V úvodu dotazníku jsou položeny čtyři otázky, které jsou zaměřeny na zjištění základního profilu respondenta (otázky 1, 2, 3, 4). Následujících osm otázek je zaměřeno na zjištění, jak rodina vede respondenta k hospodaření s vlastními otázkami (otázky 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12), dalších devět otázek zkoumá, jak jsou respondenti vedeni a zapojováni do finančních náležitostí rodiny (otázky 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21). Zbývajících jedenáct otázek je zaměřeno na zjištění úrovně teoretických znalostí respondentů v oblasti finanční gramotnosti (otázky 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32). Jak již bylo konstatováno, při zkoumání, zda má vliv vzdělání rodičů na úroveň finanční gramotnosti respondentů, byla využita otázka 4, která byla promítnuta do vyhodnocení všech otázek v rámci první a druhé výzkumné otázky. Lze předpokládat, že vyšší vzdělanost rodičů má pozitivní vliv jak na přístup respondentů k vlastnímu hospodaření, tak na rozsah zapojování dětí do finančních náležitostí rodiny. Oba tyto faktory tak ovlivňují úroveň finanční gramotnosti dětí.

Třetí výzkumná otázka proto cílí do školského systému, kdy škola by vedle rodiny měla být dalším významným činitelem, jenž by měl přispívat ke zvyšování finanční gramotnosti. Proto i vyhodnocení této výzkumné otázky je poněkud odlišné a cílí pouze na vyhodnocení znalostí žáků, aniž by bylo zkoumáno vzdělání rodičů. Odpovědi respondentů jsou ohodnoceny bodovou škálou, přičemž maximum možných získaných bodů je 11, a to za všechny správně zodpovězené otázky, kdy každá otázka má pouze jednu správnou odpověď. Úroveň znalostí FG je taktéž vyjádřena procentuálně, kdy vynikající znalosti dosáhnou žáci, kteří budou mít minimálně 9 bodů, tedy alespoň 70 % úspěšnosti odpovědí. Dobrou znalost FG dosáhnou ti respondenti, kteří jsou ohodnoceni 6 až 8 body, tedy úroveň jejich úspěšnosti bude 60 %. Pouze dostačující vědomosti jsou ohodnoceny body v rozmezí 3 až 5, přičemž procentuálně je tato hodnota vyjádřena 40 % úspěšnosti. U těch žáků, u kterých bude dosaženo maximálně 2 bodů, tedy pouze maximálně 30 % úspěšnost, bude úroveň jejich znalostí FG hodnocena jako nedostatečná.

V dotazníkovém šetření jsou využity jak uzavřené, tak polouzavřené otázky. Použité uzavřené otázky mají možnost pouze jedné odpovědi, polouzavřené otázky mají možnost

více odpovědí (otázky 8, 11), případně i možnost vlastního vyjádření, pokud nabízené možnosti respondentovi nevyhovují (otázky 7, 8, 11, 16).

4.5 Analýza a vlastní zpracování dat

Předcházející kapitoly empirické části zdůvodnily důvod výběru výzkumného vzorku a představily metody, výzkumný soubor a výzkumné otázky včetně stanovených hypotéz u celého výzkumného šetření. V této části budou analyzovány a vyhodnoceny odpovědi respondentů z dotazníkového šetření. Pro zjednodušení budou dále v textu a tabulkách uváděny zkratky, jejichž význam je následující:

(SŠ) respondenti, u jejichž alespoň jednoho rodiče je nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské s výučním listem

(SŠM) respondenti, u jejichž alespoň jednoho rodiče je nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské s maturitou

(VŠ) respondenti, u jejichž alespoň jednoho rodiče je nejvyšší dosažené vzdělání vysokoškolské

SŠ/A respondenti SŠ a vyjádření absolutní četnosti

SŠ/R respondenti SŠ a vyjádření relativní četnosti v procentech

SŠM/A respondenti SŠM a vyjádření absolutní četnosti

SŠM/R respondenti SŠM a vyjádření relativní četnosti v procentech

VŠ/R respondenti VŠ a vyjádření relativní četnosti v procentech

VŠ/A respondenti VŠ a vyjádření absolutní četnosti

Σ /A součet absolutní četnosti v procentech u celého výzkumného souboru

Σ /R součet relativní četnosti v procentech u celého výzkumného souboru

Z tabulky 1 je zřejmé, že celkem bylo do výzkumu zapojeno 81 chlapců (50,9 %) a 78 dívek (49,1 %). Vzhledem k tomu, že záměrem bylo zapojit do výzkumu stejnou měrou obě pohlaví, ale zároveň si výzkum nekladal za cíl hledat přímou souvislost mezi pohlavím a nalezením odpovědí na výzkumné otázky, či na potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz, nebylo pohlaví respondentů významné, otázka rozložení respondentů z pohledu pohlaví má pouze informativní charakter.

Tabulka 1 Analýza pohlaví zúčastněných respondentů

Pohlaví	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	ΣØR
dívka	16	38,1	41	47,1	21	70,0	78	49,1
chlapec	26	61,9	46	52,9	9	30,0	81	50,9

Pramen: vlastní zpracování

Taktéž následující tabulka 2 a tabulka 3 mají pouze doplňující socioekonomický charakter, ke kterému by bylo možné přihlížet v případě dalšího bližšího zkoumání dalších faktorů, které mají vliv na úroveň finanční gramotnosti žáků. Tento cíl si práce neklade.

Tabulka 2 Analýza socioekonomického faktoru – úplnost rodiny

Žiješ s	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	ΣØR
oběma rodiči	29	69,0	61	70,1	25	83,3	115	72,3
jedním rodičem	13	31,0	26	29,9	5	16,7	44	27,7

Pramen: vlastní zpracování

K bližšímu zkoumání tohoto faktoru nebylo přistoupeno především z důvodu zjištění, že respondenti žijí v 72,3 % s oběma rodiči. Taktéž při bližším zkoumání z pohledu vzdělání rodičů nebyly zjištěny výraznější odchylky. S oběma rodiči žije 69 % respondentů, jejichž rodiče mají minimálně SŠ s vyučením, dále s oběma rodiči žije 70,1 % respondentů, jejichž rodiče mají minimálně maturitu a v 83,3 % bylo zjištěno, že respondenti žijí s oběma rodiči, u nichž alespoň u jednoho z nich je nejvyšší dosažené vzdělání vysokoškolské. I přesto, že socioekonomické faktory patří mezi významné činitele, které ovlivňují úroveň finanční gramotnosti u dětí, i vzhledem k rozsahu práce, nebyly tyto faktory dále blíže v rámci této práce zkoumány.

Z obdobného důvodu nebyl blíže zkoumán faktor zaměstnatelnosti rodičů. V rámci vyhodnocení bylo zjištěno, že 91,2 % respondentů žije s oběma rodiči, přičemž ve všech kategoriích vzdělání byly zjištěny obdobné hodnoty.

Tabulka 3 Analýza socioekonomického faktoru – zaměstnatelnost rodičů

Jsou rodiče zaměstnaní?	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	$\Sigma\bar{O}R$
ano, oba rodiče	36	85,7	80	92,0	29	96,7	145	91,2
pouze matka	1	2,4	2	2,3	1	3,3	4	2,5
pouze otec	5	11,9	4	4,6	0	0	9	5,7
oba jsou nezaměstnaní	0	0	1	1,1	0	0	1	0,6

Pramen: vlastní zpracování

Tabulka 4 souhrnně představuje analýzu vzdělání rodičů respondentů. Šetřením bylo zjištěno, že u 26,4 % rodičů respondentů bylo dosaženo alespoň u jednoho z nich středoškolské vzdělání ukončené výučním listem. Pro doplnění uvádím, že základní školu neuvedl jako nejvyšší dosažené vzdělání žádný respondent.

Tabulka 4 Analýza socioekonomického faktoru – nejvyšší vzdělání alespoň jednoho z rodičů

Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání rodičů?	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	$\Sigma\bar{O}R$
	42	26,4	87	54,7	30	18,9	159	100

Pramen: vlastní zpracování

Z tabulky 4 je zřejmá nejvyšší četnost odpovědí u možnosti, že alespoň jeden z rodičů dosáhl středoškolského vzdělání ukončeného maturitou. Tuto odpověď uvedlo 54,7 % respondentů. Naopak, nejmenší četnost je uváděna respondenty u dosažení vysokoškolského vzdělání alespoň u jednoho z rodičů. Tento údaj byl zaznamenán u 18,9 % respondentů.

Pomocí vyhodnocení tabulek 5 až 12 bude vyhodnocena první výzkumná otázka, tedy **zda jsou žáci 9. tříd ZŠ vedeni ze strany rodiny k hospodaření s vlastními financemi.**

Z tabulky 5 vyplývá, že 66 % všech respondentů dostává pravidelně kapesné, přičemž dalších 32,1 % žáků kapesné dostává, ale nepravidelně. Pouze 1,9 % dotazovaných nedostává kapesné vůbec.

Při porovnání této položky se vzděláním rodičů lze konstatovat, že nejčastěji dostávají pravidelné kapesné respondenti, kteří mají alespoň jednoho rodiče s vysokoškolským

vzděláním, byť rozdíl oproti respondentům, kteří mají rodiče s nižším typem vzdělání, činí cca 12 %, ať již u rodičů s vyučením či u rodičů, kteří mají maturitu nebo VOŠ.

Pozitivně lze vnímat, že téměř všichni respondenti ve všech vzdělanostních skupinách dostávají kapesné, byť někteří jen nepravidelně (98,1 %).

Tabulka 3 Dostáváš kapesné?

Dostáváš kapesné?	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	ΣØR
ano, pravidelně	27	64,3	55	64,0	23	76,7	105	66,0
ano, ale jen nepravidelně	14	33,3	31	35,6	6	20,0	51	32,1
ne, nedostávám	1	2,4	1	1,2	1	3,3	3	1,9

Pramen: vlastní zpracování

V jaké výši respondenti kapesné dostávají, znázorňuje tabulka 6. Nejčastěji uváděná výše kapesného je 100,- Kč. Touto částkou disponuje 34 % žáků. Zajímavým zjištěním však je, že 28,9 % žáků naopak uvádí, že dostává od rodičů kapesné ve výši 400,- Kč a výše. Částku 200 Kč kapesného dostává 24,5 % respondentů a kapesné ve výši 300 Kč je přidělováno 10,7 % žáků.

Tabulka 4 V jaké výši kapesné dostáváš?

V jaké výši kapesné dostáváš?	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	ΣØR
0	1	2,4	1	1,1	1	3,3	3	1,9
100 Kč	19	45,2	25	28,7	10	33,3	54	34,0
200 Kč	8	19,1	26	29,9	5	16,7	39	24,5
300 Kč	5	11,9	7	8,1	5	16,7	17	10,7
400 Kč a více	9	21,4	28	32,2	9	30,0	46	28,9

Pramen: vlastní zpracování

Porovnáním výše kapesného se vzděláním rodičů nevyplýnuly sice podstatné rozdíly, i přesto však lze konstatovat, že vyšší částky kapesného (300 Kč a více) jsou dětem poskytovány především rodiči z VŠ vzděláním (46,7 %). Rodiče se SŠ s mat. poskytují dětem stejnou částku pouze v 40,3 % případů a rodiče s vyučením v 33,3 % případů. následují rodiče SŠ Z dotazníkového šetření dále vyplynulo, že děti rodičů, kteří mají pouze

středoškolské vzdělání bez maturity poskytují svým dětem nižší částky kapesného (66,7 % do 200 Kč) než v obou dalších hodnocených skupinách (SŠ s mat. v 59,7 % a VŠ v 53,3 %).

Tabulka 7 poskytuje přehled, co vše si musí děti z kapesného hradit. Nejčastěji uváděná odpověď respondentů byla, že kapesné mají pouze pro svou vlastní potřebu, tedy nemusí si z něj hradit jízdné, svačiny, školní potřeby či jiné položky. V 20,1 % případů respondenti uváděli, že si z kapesného musí platit jízdné do školy, v 5 % případů svačiny a v 3,8 % případů to byly jiné položky, přičemž děti uvedly po jednom případě úhradu zájmových kroužků, školních potřeb, oblečení a jízdného k návštěvě otce, ve dvou případech uvedly úhradu fitness pomůcek.

Tabulka 7 Co všechno si musíš sám z kapesného platit?

Co všechno si z kapesného platíš?	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	Σ OR
nemám kapesné	1	2,4	1	1,2	1	3,3	3	1,9
nic	30	71,4	57	66,2	23	76,7	110	69,2
jízdné	7	16,7	23	26,4	3	10,0	33	20,8
svačiny	3	7,1	3	3,5	2	6,7	8	5,0
jiné	1	2,4	3	3,5	1	3,3	5	3,1

Pramen: vlastní zpracování

Z porovnání skupin dle vzdělání rodičů dále z tabulky vyplynulo, že rodiče s VŠ vzděláním umožňují svým dětem mít v 76,7 % případech kapesné pouze pro vlastní potřebu. Nejméně volnosti v čerpání kapesného poskytují dětem rodiče se středoškolským vzděláním s maturitou (66,2 %). V porovnání s tabulkou č. 6 je zřejmé, že vyšší částka přiděleného kapesného je tak u této skupiny nejvíce limitována i povinností dětí hradit si z kapesného položku jízdného (25,5 %). Z pohledu finanční odpovědnosti jsou to tedy děti rodičů se SŠ s mat., které si musí ze svého kapesného hradit jízdné či jiné položky (33,4 %). U skupiny SŠ s vyučením je to pouze 26,2 % a u skupiny rodičů s VŠ vzděláním 20 % případů, kdy si děti sami hradí jízdné, svačiny či jiné položky.

Následující tabulka 8 znázorňuje, za co kapesné děti nejčastěji utrací. Dotazované děti nejčastěji utrací za jídlo a pití (35,4 % odpovědí). Dále děti často uvádí, že se snaží z kapesného našetřit peníze (20 %). Téměř stejný počet dětí (19,2 %) uvádí, že si z kapesného kupují oblečení. Významnější uváděnou položkou je ještě pořizování dárků (10,7 %). Další položky jsou zastoupeny v menší míře. Děti uvádí např. pořizování

počítačových her, kreditů do mobilu, Z vlastních odpovědí děti přidaly položky jako jsou knihy, elektronika, kosmetika, fitness pomůcky či návštěva fitness zařízení.

Při porovnání všech uváděných položek s dosaženým vzděláním rodičů nebyly zaznamenány větší rozdíly v položkách, které si děti za kapesné pořizují. Děti rodičů s VŠ vzděláním své kapesné však méně utrací za jídlo a pití, byť i tato položka je u těchto respondentů uváděna nejčastěji. Největší rozdíl je však v položce pořizování dárků, kdy děti rodičů s VŠ mnohem častěji než jiné kategorie, utrací kapesné za dárky (18,2 % odpovědí oproti 10, % odpovědí u kategorie SŠ s vyučením a 8,3 % u kategorie SŠ s mat). Významné zjištění je, že všechny kategorie mají snahu si z kapesného na něco našetřit, kdy děti rodičů s nejnižším vzděláním a nejvyšším vzděláním dosahují obdobného procentuálního vyjádření.

Tabulka 8 Za co kapesné nejčastěji utracíš? (možnost více odpovědí)

Za co kapesné nejčastěji utracíš?	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	ΣØR
nedostávám kapesné	1	1,3	1	0,6	1	1,8	3	1,0
jídlo a pití	28	35,4	57	36,3	18	32,7	103	35,4
dárky	8	10,1	13	8,3	10	18,2	31	10,7
časopisy	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
kredit do mobilu	1	1,3	3	1,9	0	0,0	4	1,4
šetřím si	17	21,5	29	18,5	12	21,8	58	20,0
počítačové hry	10	12,7	8	5,1	1	1,8	19	6,5
oblečení	12	15,2	34	21,7	10	18,2	56	19,2
další	2	2,5	12	7,6	3	5,5	17	5,8

Pramen: vlastní zpracování

To, že se děti snaží s kapesným hospodařit, vykazuje tabulka 9. Dle vyjádření respondentů je 66,1 % z nich schopno z kapesného vždy nebo většinou nějaké finance ušetřit. Dalších 10,7 % respondentů uvádí, že alespoň výjimečně si z kapesného něco ušetří a pouze 10,7 % žáků neguje jakékoliv ušetření z kapesného, které dostávají od rodičů.

Tabulka 9 Daří se ti z kapesného ušetřit peníze?

Daří se ti z kapesného ušetřit peníze?	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	ΣØR
ano, vždy	9	21,4	25	28,7	9	30,0	43	27,1
ano, většinou	18	42,9	33	37,9	11	36,7	62	39,0
ano, ale jen výjimečně	9	21,4	19	21,9	6	20,0	34	21,3
ne	5	11,9	9	10,3	3	10,0	17	10,7
nedostávám kapesné	1	2,4	1	1,2	1	3,3	3	1,9

Pramen: vlastní zpracování

Z pohledu vzdělání rodičů nejvíce šetří z kapesného vždy děti rodičů z VŠ vzděláním (30 %), nicméně i děti rodičů maturantů si z kapesného vždy ušetří v 28,7 % případech. Nejméně, byť stále významně, vždy šetří děti rodičů bez maturity (v 21,4 % případech). V souhrnném porovnání položek šetřím vždy a většinou jsou rozdíly zcela zanedbatelné. V samostatné položce šetřím většinou totiž tuto odpověď nejčastěji uvádí děti rodičů se SŠ bez maturity (42,9 % případů). Taktéž v ostatních položkách byly zjištěny pouze minimální rozdíly napříč všemi porovnávanými kategoriemi vzdělání rodičů.

Z následující tabulky 10 je taktéž zřejmé, že kapesné od rodičů není jedinou finanční položkou, se kterou respondenti hospodaří. Všichni respondenti uvedli, že dostávají mimo kapesné i další peníze ve formě odměny, přičemž 76,1 % tuto formu peněz dostává běžně, pouze 23,9 % žáků výjimečně. Žádný respondent neuvedl, že by nikdy nedostal žádné další peníze ve formě odměny.

Při porovnání kategorie vzdělání rodičů je významnější rozdíl v kategorii rodičů s VŠ vzděláním, kdy běžně dostávají ke kapesnému další peníze žáci v 93,3 % případech. Tento procentuální poměr je vyšší o cca 20 % oproti dalším oběma sledovaným vzdělanostním skupinám (u SŠ s vyučením se jedná o 73,8 % případů a u SŠ s maturitou o 71,3 % případy)

Tabulka 5 Dostáváš mimo kapesné také další peníze ve formě odměny?

Dostáváš kapesného odměny?	mimo také	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	ΣØR
ano		31	73,8	62	71,3	28	93,3	121	76,1
ano, výjimečně		11	26,2	25	28,7	2	6,7	38	23,9
ne		0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0

Pramen: vlastní zpracování

Z tabulky 11 je dobře rozpoznatelné, že nejčastěji děti dostávají další peníze od prarodičů, ať již k narozeninám či na přilepšenou (48,8 %). Dále jsou děti motivováni dobrými známkami a dobrým vysvědčením, kdy v tomto případě dostávají finanční odměnu v 30,7 % případů. Pouze v 13 % případů jsou odměny spojeny s vykonáním určitých domácích prací. V 7,5 % případech děti využily i možnost vlastní odpovědi, kdy nejčastěji uváděly, že dostávají odměnu na Vánoce, jen tak, nebo za pravidelné učení se.

Tabulka 6 Za co peníze ve formě odměny dostáváš? (možnost více odpovědí)

Za co odměny dostáváš?	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	ΣØR
za domácí práce	9	14,5	20	14,2	4	7,8	33	13,0
za dobré známky (vysvědčení)	19	30,6	43	30,5	16	31,4	78	30,7
od prarodičů na přilepšenou, k narozeninám	27	43,6	69	48,9	28	54,9	124	48,8
jiná možnost	7	11,3	9	6,4	3	5,9	19	7,5

Z pohledu vzdělání rodičů je významné, že všechny vzdělanostní kategorie mají obdobný zájem, aby děti byly motivovány k učení. Odměnu za dobré známky dávají rodiče všech kategorií v cca 31 % případů. Od prarodičů dostávají však nejčastěji další peníze děti rodičů s VŠ vzděláním (54,9 % případů, oproti 48,9 % u kategorie rodičů se SŠ s mat. a 43,6 % ve skupině rodičů se SŠ s vyučením. Naopak, nejméně často dostávají další odměnu děti rodičů

s VŠ vzděláním za vykonané domácí práce (7,8 %). Ostatní dvě kategorie vzdělání dávají dětem odměnu za vykonané domácí práce v cca 14 % případech.

Z vyhodnocení tabulky 12 lze soudit, že děti mají poměrně velkou volnost disponovat s financemi, které získají ve formě odměny. I přesto si rodiče ponechávají určitou možnost kontroly, jak jejich děti hospodaří s financemi, a nepravidelně se dotazují, co by si rády děti za tyto peníze chtěly koupit (64,8 %). Pouze 17,6 % rodičů vůbec nezajímá, co si za peníze děti pořizují.

Největší přehled o účelu útraty svých dětí chtějí mít rodiče, kteří mají maturitu (85 %), nejméně pak děti rodičů s VŠ vzděláním (76,7 %). Rodiče, kteří nemají maturitu požadují informace o účelu útraty odměny v 80,9 % případech.

Když dostaneš další peníze ve formě odměny (nad rámec kapesného), zajímají se rodiče, za co je chceš utratit, co si chceš koupit?

Tabulka 7 Zájem rodičů o útratu

Když dostaneš odměnu, zajímají se rodiče, za co ji utratíš?	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	ΣØR
ano, musím je informovat	10	23,8	15	17,2	3	10,0	28	17,6
ne, rodiče to nezajímá	8	19,1	13	15,0	7	23,3	28	17,6
někdy se zeptají	24	57,1	59	67,8	20	66,7	103	64,8

Pramen: vlastní zpracování

Na základě analýzy tabulek 13 až 21 bude vyhodnocena druhá výzkumná otázka, **zda jsou žáci 9. tříd ZŠ vedeni a zapojováni do finančních záležitostí rodiny.**

Tabulka 8 Víš, jaký je měsíční příjem Vaší rodiny?

Víš, jaký je příjem rodiny?	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	ΣØR
ano	10	23,8	19	21,9	1	3,3	30	18,9
spíše ano	16	38,1	33	37,9	21	70,0	70	44,0
spíše ne	12	28,6	19	21,8	6	20,0	37	23,3
vůbec nevím	4	9,5	16	18,4	2	6,7	22	13,8

Pramen: vlastní zpracování

Z odpovědí uvedených v tabulce 13 je zřejmé, že 62,9 % respondentů uvádí, že mají či spíše mají přehled o měsíčním příjmu vlastní rodiny. Zároveň však 13,8 % žáků přiznává, že vůbec nemají představu o výši měsíčního příjmu rodiny.

Vyhodnocení otázky dle úrovně vzdělání rodičů značí, že nejvíce mají povědomí o rodinném rozpočtu děti rodičů s VŠ vzděláním, byť zároveň tyto děti doznávají, že dobře znají rodinný příjem pouze ve 3,3 % případů. Naopak, děti rodičů maturantů i vyučených tvrdí, že znají příjem rodičů v cca 23 %, a spíše se domnívají, že znají jejich příjem v cca 38 % případech. Pro děti rodičů s VŠ vzděláním vychází kladně i to, že pouze 6,7 % z nich uvádí, že vůbec neví, jaký je měsíční příjem jejich rodiny. Byť i děti rodičů bez maturity konstatovaly tento fakt pouze v 9,5 % případech.

Tabulka 9 Hovoří s tebou rodiče otevřeně o financích Vaší rodiny (např. za co se nejvíce utrácí, kolik stojí bydlení apod.)?

Hovoří s tebou rodiče o financích rodiny?	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	ΣØR
ano	6	14,3	23	26,4	7	23,3	36	22,6
spíše ano	19	45,2	25	28,8	11	36,7	55	34,6
spíše ne	9	21,4	23	26,4	12	40,0	44	27,7
ne	8	19,0	16	18,4	0	0,0	24	15,1

Pramen: vlastní zpracování

Jak vyplývá z tabulky 14, otevřeně o financích rodiny hovoří nebo spíše hovoří s dětmi 57,2 % rodičů. Pouze 15,1 % rodičů s dětmi o rodinných financích nehovoří vůbec a 27,7 % spíše nehovoří.

Při porovnání vzdělanostní struktury však pouze děti rodičů s VŠ vzděláním negovali, že by jejich rodiče s nimi o financích vůbec nehovořili, zároveň se však ve 40 % případů vyjádřily, že spíše s nimi rodiče o financích nehovoří. Ostatní vzdělanostní kategorie se vyjádřily v cca 19 % případech, že s nimi rodiče finance neprobírají vůbec a odpověď spíše ne, zazněla v 21,4 % případů u rodičů vyučených a v 26,4 % u rodičů maturantů. V celkových odpovědích ano či spíše ano nejsou výraznější rozdíly mezi kategorií SŠ bez maturity a VŠ, kdy je uváděná hodnota v cca 60 % případů, pouze u kategorie rodičů s maturitou je tento údaj uváděn žáky v 55,2 % případů.

Na tabulku 14 navazuje i následující tabulka 15, která znázorňuje zapojování dětí ze strany rodičů do plánování rodinného rozpočtu. Celkem 21,4 % žáků uvádí, že je rodiče zapojují do plánování rodinného rozpočtu. Zcela stejné procento respondentů však uvádí, že je do plánování rodiče nezapojují. I přesto, že 27 % respondentů dále uvádí, že je rodiče spíše seznamují s finančními plány rodiny, 30,2 % žáků zároveň přiznává, že je rodiče spíše s těmito plány neseznamují.

Poněkud jiné vyhodnocení odpovědí na tuto otázku poskytuje analýza odpovědí dle vzdělání rodičů. Zde je zřejmé, že nejmenší povědomí o plánování rodinného rozpočtu mají děti rodičů se SŠ s vyučením, kdy tito jsou seznamováni nebo spíše seznamováni pouze v 33,4 % případů. Děti rodičů s maturitou tvrdí, že jsou zapojováni nebo spíše zapojováni v 51,7 % případů a děti rodičů s VŠ vzděláním se přiklánějí k informovanosti zcela či spíše v 60 % případů.

Tabulka 10 Zapojují tě rodiče do plánování rodinného rozpočtu (např. co bude potřeba koupit do domácnosti, na co chtějí našetřit apod.)?

Zapojují tě rodiče do plánování rozpočtu?	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	ΣØR
ano	7	16,7	21	24,1	6	20,0	34	21,4
spíše ano	7	16,7	24	27,6	12	40,0	43	27,0
spíše ne	16	38,0	23	26,4	9	30,0	48	30,2
ne	12	28,6	19	21,8	3	10,0	34	21,4

Pramen: vlastní zpracování

Zda děti ví, na co rodiče šetří naznačuje tabulka 16. Děti v 62,4 % případech uvedly, že mají představu, na kterou konkrétní věc rodiče šetří. Kromě předdefinovaných odpovědí byly respondenty doplněny i další příklady šetření. Kromě šetření na auto, dovolenou a bydlení, děti uváděly, že rodiče šetří na koupi zahrady, motorky, pozemku, chaty a elektrokol.

Největší zapojení do rodinného rozpočtu uvádí děti rodičů s VŠ vzděláním (60 %), následují děti rodičů s maturitou (51,7 %). Nejmenší podíl na zapojení do plánování rodinného rozpočtu vykázaly děti rodičů bez maturity (33,4 %).

Tabulka 16 Víš, na co rodiče v současné době šetří?

Víš, na co rodiče v současné době šetří?	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	ΣØR
na auto	1	2,4	7	8,0	1	3,3	9	5,7
na dovolenou	11	26,2	17	19,6	5	16,7	33	20,8
bydlení, rekonstrukce	13	30,8	24	27,6	11	36,7	48	30,2
ano (jiné)	2	4,8	5	5,7	4	13,3	11	6,9
nevím	15	35,8	34	39,1	9	30,0	58	36,4

Pramen: vlastní zpracování

Obdobně jako u otázky předcházející, jsou lépe informováni o tom, na co rodiče šetří, děti rodičů s VŠ vzděláním, které uvedly konkrétní případy šetření v 70 % případů. Oproti otázce předcházející, jsou však poněkud lépe informovány o tom, na co rodiče šetří, děti rodičů se SŠ bez maturity (64,2 %), a to oproti dětem rodičů se SŠ s maturitou (60,9 %).

Tabulka 17 vyhodnocuje zapojování dětí do nákupů potravin. I přesto, že pravidelně s rodiči nakupuje pouze 19,4 % dotazovaných, rodiče své děti do rodinných nákupů nezapojují vůbec pouze v 10,7 % případů. Pravidelně nebo alespoň někdy nakupuje s rodiči 89,3 % dětí.

Nejméně své děti zapojují do rodinných nákupů rodiče s VŠ vzděláním (v 86,7 %), o něco více rodiče bez maturity (88,1 %) a nejvíce rodiče s maturitou (90,8 %).

Tabulka 11 Nakupuješ s rodiči pravidelně potraviny?

Nakupuješ s rodiči potraviny?	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	ΣØR
pravidelně s rodiči nakupuji	11	26,2	15	17,2	5	16,7	31	19,4
občas s rodiči nakupuji	26	61,9	64	73,6	21	70,0	111	69,9
nejezdím s rodiči nakupovat	5	11,9	8	9,2	4	13,3	17	10,7

Pramen: vlastní zpracování

Taktéž tabulka 18 se zaměřuje na zjištění, jaké mají děti znalosti o finančním chodu jejich vlastní domácnosti, tentokrát z pohledu nákladů na bydlení. V tomto směru se mírná

nadpoloviční většina (52,2 %) respondentů domnívá, že znají či spíše znají náklady na bydlení rodiny. Na druhou stranu, 20,1 % respondentů vůbec neví, jaké náklady jsou s bydlením jejich rodiny spojené. Odpověď spíše ne či ne tak uvádí celkem 47,8 % žáků.

Nejlépe informovaní o nákladech na bydlení jsou děti rodičů se SŠ s maturitou (56,3 %), následuje skupina s rodiči VŠ (50 %) a nejméně uvádí informovanost o nákladech na bydlení děti, u nichž jsou rodiče pouze vyučení (45,3 %).

Tabulka 12 Víš, jaké má vaše rodina náklady na bydlení (např. kolik platíte nájem, energie apod.)?

Víš, jaké má rodina náklady na bydlení?	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	ΣØR
ano	6	14,3	18	20,7	1	3,3	25	15,7
spíše ano	13	31,0	31	35,6	14	46,7	58	36,5
spíše ne	15	35,7	19	21,8	10	33,3	44	27,7
ne	8	19,0	19	21,9	5	16,7	32	20,1

Pramen: vlastní zpracování

Tabulka 19 vyhodnocuje, zda jsou respondenti informováni, jak rodiče řeší mimořádné náklady spojené s potřebou výměny nefunkčních věcí ve vyšší hodnotě. Vzorem pro děti byla uvedena pračka, lednička či televize. Pouze 18,2 % respondentů neví, zda rodiče jsou schopni tuto výměnu realizovat z našetřených financí, či tuto výměnu řeší pomocí půjčky. Z vyhodnocení dále vyplývá, že rodiče ve většině případů (minimálně v 78 % případů) mají finanční rezervu na nenadálé výdaje a jsou schopni pokrýt zvýšené náklady z našetřených peněz.

Dobrou orientaci v této otázce předvedla skupina dětí s rodiči s VŠ vzděláním, která odpověděla „nevím“ jen v 13,3 % případů. Tato skupina respondentů také jako jediná uvedla, že rodiče si na tento druh nákupu nemusí brát půjčku a nákup vyřeší z našetřených peněz. Nejhůře byla obeznámena s řešením této otázky skupina dětí s rodiči bez maturity, která odpověděla „nevím“ v 23,8 % případů.

Tabulka 13 Když se Vám doma pokazí pračka, lednička, televize nebo jiná věc v podobné hodnotě:

Když se pokazí pračka, lednička, televize nebo jiná věc v podobné hodnotě	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	ΣØR
rodiče si musí vzít půjčku	1	2,4	5	5,7	0	0,0	6	3,8
rodiče koupí z našetřených peněz	31	73,8	67	77,0	26	86,7	124	78,0
nevím	10	23,8	15	17,3	4	13,3	29	18,2

Pramen: vlastní zpracování

Tabulka 20 hodnotí odpovědi respondentů v otázce, zda ví, že jejich rodina splácí nějakou půjčku. Celkem 54,7 % respondentů uvedla, že mají přehled o tom, zda rodina splácí půjčku či nikoliv.

Z pohledu vzdělání rodičů jsou nejhůře obeznámeni s touto otázkou děti rodičů s VŠ, kdy tyto uvedly pouze v 46,7 % případů, že ví, zda jejich rodina splácí půjčku. Nejlepší informovanost vykázala skupina žáků, jejichž rodiče mají maturitu (60,9 %).

Tabulka 14 Víš, zda Vaše rodina splácí nějakou půjčku?

Víš, zda Vaše rodina splácí nějakou půjčku?	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	ΣØR
ano	20	47,6	53	60,9	14	46,7	87	54,7
ne	22	52,4	34	39,1	16	53,3	72	45,3

Pramen: vlastní zpracování

Jak sami děti hodnotí, že jsou ovlivněni v zacházení s penězi ze strany rodičů, představuje tabulka 21. O pozitivním ovlivnění je rozhodně přesvědčeno 45,3 % respondentů. Dalších 32,1 % žáků připouští, že je rodiče pozitivně ovlivňují alespoň do určité míry. Pouze 7,5 % dětí si myslí, že je rodiče pozitivně v zacházení s penězi určitě neovlivňují. K otázce se nedokázalo vyjádřit 15,1 % žáků.

Nejvíce pozitivní ovlivňování se zacházením s penězi vnímají děti rodičů s VŠ vzděláním, které se vyjádřily kladně v 86,7 % případů. Obdobné smýšlení mají o něco méně děti rodičů bez maturity (76,2 %), následovanými skupinou rodičů maturantů (74,7 %). Děti rodičů bez

maturity se však také v největším počtu případů vyjádřily, že je rodiče v žádném případě pozitivně v jejich zacházení s penězi neovlivňují (11,9 %).

Tabulka 15 Myslíš, že tě rodiče pozitivně ovlivňují v tvém zacházení s penězi?

Myslíš, že tě rodiče pozitivně ovlivňují v tvém zacházení s penězi?	SŠ/A	SŠ/R	SŠM/A	SŠM/R	VŠ/A	VŠ/R	Σ /A	ΣØR
ano, rozhodně	19	45,2	38	43,7	15	50,0	72	45,3
ano, ale jen do určité míry	13	31,0	27	31,0	11	36,7	51	32,1
vůbec ne	5	11,9	6	6,9	1	3,3	12	7,5
nevím	5	11,9	16	18,4	3	10,0	24	15,1

Pramen: vlastní zpracování

Následující tabulky 22, 23 a 24 poskytují odpovědi na třetí výzkumnou otázku, zda jsou žáci 9. tříd ZŠ vybaveni základními teoretickými znalosti v oblasti finanční gramotnosti.

Tabulka 22 je pouze informativní. Předkládá hodnotící kritéria znalostních otázek v dotazníkovém šetření, tedy otázek, které jsou v dotazníkovém šetření označeny jako otázky 22 až 32.

Tabulka 16 Hodnotící kritéria znalostních otázek v dotazníkovém šetření

Počet získaných bodů	vyjádření úspěšnosti v %	Úroveň znalostí FG	Stupeň hodnocení FG
9 až 11 bodů	70 %	výborná	1
6 až 8 bodů	60 %	dobrá	2
3 až 5 bodů	40 %	dostačující	3
0 až 2 body	30 % a méně	nedostatečná	4

Pramen: vlastní zpracování

Tabulka 23 vyhodnocuje četnost správných odpovědí respondentů u každé otázky a správné odpovědi vyjadřuje i procentuálně. Vzhledem k tomu, že skladba otázek odpovídá školním požadavkům na žáky kladených, tabulka nerozlišuje vzdělanostní strukturu rodičů.

Z tabulky je zřejmé, že některé otázky většině respondentů nečinily problémy, jiné však nikoliv. Nejmenší úspěšnost odpovědí byla vyhodnocena u otázky, z jakého účtu je placeno penězi při zřízení kreditní karty (pouze 107 % správných odpovědí). Malou orientaci

předvedli žáci i u otázky stanovení záruční doby u spotřebního zboží. Na tuto otázku zodpovědělo správně pouze 27,7 % dotazovaných.

Naopak, největší úspěšnost žáci vykazali o otázky, co si představují pod pojmem RPSN. Na tuto otázku správně odpovědělo 92,5 % žáků. Většina žáků také dokázala odpovědět na otázku, co se financuje hypotečním úvěrem (87,4 %). Více než 50 % úspěšnost odpovědí byla vyhodnocena u 7 otázek z celkového počtu 11 otázek. Průměrná úspěšnost žáků ze všech otázek byla vyhodnocena na 56,6 %.

Tabulka 17 Četnost správných odpovědí a jejich procentuální vyjádření

Číslo otázky	Zkrácený název otázky	Správná odpověď	Σ /A	Σ OR
22	Co patří mezi povinné měsíční výdaje domácnosti?	b) inkaso, splátka úvěru, nájemné	72	45,2
23	Co patří mezi nepovinné tzv. zbytné výdaje domácnosti?	c) wellness pobyt, nákup PC hry, dovolená	81	51,0
24	Kreditní kartou se platí penězi	b) z úvěrového účtu, jsou to půjčené peníze od banky	17	10,7
25	Co si představíš pod pojmem RPSN?	b) roční procentuální sazba nákladů	147	92,5
26	Jaké důsledky má inflace na hodnotu peněz?	a) hodnota peněz klesá	122	76,7
27	Co udělá banka s úrokovými sazbami při zvyšující se inflaci?	c) úrokové sazby u úvěrů i vkladů se zvýší	48	30,2
28	Můžeš mít už ve svém věku účet v bance na své jméno?	a) ano	110	69,2
29	Jak vysoká je doporučená finanční rezerva domácnosti?	b) 3 až 6 měsíců	111	70,0
30	Co se financuje hypotečním úvěrem?	a) nákup nemovitosti	136	87,4
31	Jak dlouhá je zákonem stanovena záruční doba u spotřebního zboží od data prodeje?	d) 24 měsíců	44	27,7
32	Když poptávka po zboží roste, znamená to:	a) cena zboží stoupá	97	61,0

Pramen: vlastní zpracování

U znalostních otázek byla hodnocena nejen četnost správných odpovědí, ale také úspěšnost jednotlivých žáků.

Tabulka 18 Vyhodnocení úspěšnosti respondentů

Počet získaných bodů	Σ /A	$\Sigma \text{ØR}$	Úroveň znalostí FG
9 až 11 bodů	8	5,1	výborná
6 až 8 bodů	108	67,9	dobrá
3 až 5 bodů	43	27,0	dostačující
0 až 2 body	0	0,0	nedostatečná

Pramen: vlastní zpracování

Tuto úspěšnost vyhodnocuje tabulka 24. Dle této tabulky je zřejmé, že výbornou úroveň znalostí finanční gramotnosti disponuje pouze 5,1 % respondentů. Pozitivním zjištěním však je, že dobré znalosti z této oblasti předvedlo 67,9 % dotazovaných žáků. I přesto, že žádný žák nebyl hodnocen nedostatečně, 27 % žáků má pouze dostačující úroveň znalostí finanční gramotnosti.

4.6 Vyhodnocení výzkumných otázek

Na základě vyhodnocení dat získaných z dotazníkového šetření lze přistoupit k samotné interpretaci dat, již zároveň získáme odpověď na hlavní cíl výzkumného šetření: Jak jsou žáci devátých tříd ZŠ připravováni k finanční odpovědnosti? Ke splnění cíle byly položeny čtyři výzkumné otázky a stanoveny tři hypotézy.

Na základě vyhodnocení dat k první výzkumné otázce, která byla vyjádřena otázkami z dotazníkového šetření 5 až 12 a vyhodnocena v tabulkách 5 až 12, lze učinit závěr, že

žáci 9. tříd ZŠ jsou ze strany rodiny vedeni k hospodaření s vlastními financemi.

Pro podložení tohoto závěru lze argumentovat tím, že žáci 9. tříd ZŠ disponují v 98,1 % případů kapesným, které sice v 69,2 % využívají zejména pro svou vlastní potřebu, bez nutnosti platit si z něj jízdné, svačiny či jiné položky, na druhou stranu nejčastěji uváděnou položkou za jídlem a pitím bylo, že si děti kapesné šetří. Ušetřit peníze z kapesného se daří 66,1 % žáků. Pokud děti kapesné utrácí, utrácí je za takové položky jako je oblečení, kosmetika, dárky, počítačové hry, knihy či fitness. Při zjišťování způsobů, jak děti nakládají s penězi, nebyly zjištěny žádné negativní projevy chování a nevhodná hodnotová orientace ve vztahu k finanční zodpovědnosti dětí.

Kromě kapesného mají žáci 9. tříd ZŠ možnost disponovat dalšími financemi, které dostávají ve formě odměn, a to nejčastěji k narozeninám a za dobré známky. Určitou formu odměny, byť malá část z nich pouze výjimečně, dostávají všichni dotazovaní žáci. I přesto, že s odměnami mohou žáci volně disponovat, 82,4 % z nich musí alespoň někdy své rodiče informovat o účelu útraty těchto peněz. Rodiče si tak ve většině případů ponechávají možnost kontroly, jak děti s penězi hospodaří.

Vyhodnocením dat k druhé výzkumné otázce, která byla formulována otázkami 13 až 21 z dotazníkového šetření a odpovědi na tyto otázky byly analyzovány v tabulkách 13 až 21, lze učinit závěr, že

žáci 9. tříd ZŠ jsou vedeni a zapojováni do finančních záležitostí rodiny.

Argumentací pro tento závěr je, že děti mají dostatečné povědomí o finančních záležitostech rodiny, a to úměrně ke svému věku. I přesto, že jejich informovanost o finančních záležitostech rodiny není úplná, je zřejmé, že děti jsou ve větší či menší míře do finančních záležitostí rodiny zapojováni a rodinou k tomu vedeni. Děti mají alespoň povědomí o měsíčním příjmu rodiny i o stěžejních pravidelně se opakujících rodinných výdajích, ať již nákladů na bydlení či výdajů za potraviny, kdy většina dětí je do nakupování potravin minimálně občas rodiči zapojována. Již v tomto věku má více než polovina žáků určité vědomosti nejen o měsíčním příjmu rodiny, ale také jsou do rodinného rozpočtu svými rodiči zapojováni. Rodiče s dětmi otevřeně o financích i hovoří a vhodně je formují v oblasti finanční gramotnosti.

Ve většině případů se děti vyjádřily, že ví, na co rodiče v současné době šetří a jsou i informováni o tom, jak rodiče řeší mimořádné náklady spojené s potřebou výměny nefunkčních věcí v hodnotě pračky, televize či ledničky. Více než polovina žáků má také povědomí o tom, zda rodina splácí nějakou půjčku. Pro argumentaci závěru k této otázce hraje i odpověď více než 75 % žáků, kteří se vyjádřili, že je rodiče pozitivně v určitém směru ovlivňují v jejich zacházení s penězi, tedy ovlivňují je v uvědomělém nakládání s penězi a v chápání hodnoty peněz.

Cílem třetí výzkumné otázky bylo zjištění, jaké finanční znalosti jsou dětem poskytovány školou, jakožto institucí, která vedle rodičů významně přispívá ke zvyšování finanční gramotnosti dětí. Proto na základě položené třetí výzkumné otázky lze učinit závěr, že

žáci 9. tříd ZŠ jsou vybaveni základními teoretickými znalostmi ve finanční gramotnosti.

K výše uvedenému závěru mohlo být dospěno na základě vyhodnocení otázek 22 až 31 dotazníkového šetření a promítnutých do tabulek 23 a 24. Hodnocena byla, jak četnost správných odpovědí celkem, tak úroveň znalostí finanční gramotnosti jednotlivých žáků. Závěr třetí výzkumné otázky byl učiněn na základě zjištění, že průměrná úspěšnost žáků ze všech otázek byla vyhodnocena na 56,6 % a minimálně dobrou úroveň znalostí finanční gramotnosti předvedlo 73 % žáků.

U této skupiny otázek byla hodnocena nejen četnost správných odpovědí, ale také úspěšnost jednotlivých žáků. Tuto úspěšnost vyhodnocuje tabulka 24. Dle této tabulky je zřejmé, že výbornou úroveň znalostí finanční gramotnosti disponuje pouze 5,1 % respondentů. Pozitivním zjištěním však je, že dobré znalosti z této oblasti předvedlo 67,9 % dotazovaných žáků. I přesto, že žádný žák nebyl hodnocen nedostatečně, 27 % žáků má pouze dostačující úroveň znalostí finanční gramotnosti.

K vyhodnocení dat poslední, tedy čtvrté výzkumné otázce, byla zásadní otázka 4 v dotazníkovém šetření, jejíž odpovědi byly analyzovány v tabulce 4. K nalezení odpovědi na výzkumnou otázku byly dále využity otázky 5 až 21 z dotazníkového šetření, které byly vyhodnoceny v tabulkách 13 až 21 i dle skupin vzdělání rodičů. Na základě vyhodnocení lze učinit závěr, že

je rozdíl v připravenosti žáků 9. tříd ZŠ k finanční odpovědnosti ve vztahu k dosažení vzdělání rodičů.

Závěr byl učiněn na základě vyhodnocení všech výše uvedených otázek jednotlivě i ve vzájemných souvislostech. Byť každá otázka byla zkoumána i z pohledu vzdělání rodičů dětí, je třeba přiznat, že rozdíly v hodnocení jednotlivých otázek, až na výjimky, byly zcela minimální. Pro jednoznačnější určení, zda je rozdíl v připravenosti žáků 9. tříd ZŠ k finanční odpovědnosti ve vztahu k dosažení vzdělání rodičů, by proto bylo vhodné výzkum analyzovat mnohem podrobněji a zejména jej doplnit dalšími otázkami. To však by bylo nad rámec rozsahu této práce. I přesto, lze konstatovat, že u 42 % otázek lze vyhodnotit, že k finanční gramotnosti byli lépe vedeni žáci rodičů s VŠ vzděláním než žáci rodičů ostatních dvou zkoumaných skupin. Toto zjištění bylo dostačující pro vyslovení výše uvedeného závěru. Již však nelze konstatovat, že čím nižší vzdělání rodičů, tím je z jejich strany horší vedení dětí k finanční odpovědnosti. Z hodnocených otázek nevyplýval, při hodnocení mezi skupinami SŠ s vyučením a SŠ s maturitou, jednoznačný závěr, že by děti rodičů se SŠ bez maturity byly vedeni hůře k finanční zodpovědnosti než děti rodičů se SŠ s maturitou.

4.7 Vyhodnocení stanovených hypotéz a hlavního cíle práce

Na základě výše uvedených závěrů k jednotlivým výzkumným otázkám lze přistoupit k vyhodnocení tří stanovených hypotéz.

První hypotéza

„žáci 9. tříd ZŠ jsou vybaveni dostatečnými znalostmi v oblasti finanční gramotnosti“ byla provedeným výzkumným šetřením a stanovením závěrů třetí výzkumné otázky

potvrzena.

Všechny děti prokázaly dostatečné znalosti v oblasti finanční gramotnosti, kdy vynikající znalosti má 5,1 % žáků, dobré znalosti předvedlo 67,9 % dotazovaných žáků a dostačující znalosti 27 % žáků. Žádný žák nebyl hodnocen nedostatečně.

Druhá hypotéza

„žáci 9. tříd ZŠ jsou zapojováni do finančního hospodaření v rámci vlastních rodin“ byla provedeným výzkumným šetřením a stanovením závěrů první a druhé výzkumné otázky

potvrzena.

V závěru první výzkumné otázky bylo konstatováno, že žáci 9. tříd ZŠ jsou ze strany rodiny vedeni k hospodaření s vlastními financemi a v závěru druhé výzkumné otázky bylo vyhodnoceno, že tito žáci jsou vedeni a zapojováni do finančních záležitostí rodiny.

Třetí hypotéza

„úroveň finanční gramotnosti žáků ovlivňuje vzdělání rodičů, přičemž čím vyšší vzdělání rodiče mají, tím vyšší je úroveň finanční gramotnosti žáků“ byla provedeným výzkumným šetřením a stanovením závěrů čtvrté výzkumné otázky

potvrzena pouze částečně,

kdy byla sice potvrzena vyšší úroveň gramotnosti u dětí, kteří mají minimálně jednoho z rodičů s vysokoškolským vzděláním oproti dětem, které mají rodiče bez vysokoškolského vzdělání. Nebyla však potvrzena stejná posloupnost mezi zbývajícími dvěma vzdělanostními skupinami. Při porovnání skupiny dětí rodičů, kteří mají SŠ s vyučením, nebyla potvrzena nižší úroveň finanční gramotnosti oproti skupině dětí rodičů se středoškolským vzděláním s maturitou. Zároveň byla konstatována potřeba podrobnější analýzy již položených otázek a zejména potřeba rozsáhlejšího výzkumu doplněného o nové otázky, které vyplynuly až na základě vyhodnocení provedeného výzkumného šetření.

Na základě vyhodnocení celého dotazníkového šetření, výzkumných otázek i hypotéz, lze konstatovat, že byl splněn i cíl výzkumné části práce, kdy bylo zjištěno, že **žáci devátých tříd ZŠ jsou připravováni k finanční zodpovědnosti jak na úrovni školy, tak na úrovni rodiny.**

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se zaměřila na téma Ekonomika rodiny z pohledu žáků devátých tříd základní školy. Téma bylo zpracováno v teoretické i praktické rovině, přičemž cílem práce bylo zjistit, jak jsou žáci devátých tříd základní školy připravováni k finanční gramotnosti. Bylo konstatováno, že dobré teoretické znalosti získané ve škole, spolu se snahou rodičů o praktické zapojení jejich dětí do finančních záležitostí rodiny a zároveň vedení dětí k zodpovědnému hospodaření s vlastními financemi, přispívá k získávání tolik potřebných správných finančních návyků při budoucím samostatném hospodaření mladé generace.

K dosažení cíle byla práce rozvržena na teoretickou a praktickou část a obě části rozčleněny do celkem čtyř kapitol. První kapitola byla vstupem do dané problematiky, proto byla pozornost věnována zejména finanční gramotnosti, jejímu členění i důsledky plynoucími z finanční negramotnosti. Druhá kapitola byla zaměřena na samotnou rodinu a výchovu pubescentů k finančnímu vzdělávání. Bylo konstatováno, že rodina je ta, která by měla dětem vštěpovat základní pravidla hospodaření v běžných životních situacích. S ekonomikou rodiny však souvisí i potřeba finančního vzdělávání ve školách, proto třetí kapitola cílila na téma finančního vzdělávání ve školách. Je zřejmé, že nejen správné finanční návyky v rodině, ale i získávané teoretické znalosti ve škole, pomáhají žákům lépe pochopit pravidla finančního hospodaření v běžném rodinném životě i získat základy tolik potřebné orientace ve složitém světě financí.

V práci byla stěžejní praktická část, v jejíž části byl proveden pedagogický výzkum, který cílil na skupinu žáků devátých tříd vybraných základních škol na Vyškovsku. Cílem výzkumu, resp. vymezených čtyř výzkumných otázek, bylo zjistit, jak jsou tito žáci připravováni k finanční zodpovědnosti na úrovni rodiny i školy. Na úrovni rodiny bylo zjišťováno, jak jsou žáci vedeni k hospodaření v rámci rodiny a zda jsou zapojováni do rodinných finančních záležitostí. Na úrovni školy byly vyhodnocovány teoretické znalosti o FG žáků. Jelikož teoretická rovina zdůrazňovala spojitost mezi vzděláním rodičů a úrovní finanční gramotnosti jejich dětí, pozornost byla věnována i zjištění, zda vzdělání rodičů má vliv na finanční zodpovědnost žáků i ve vybraném výzkumném souboru. Stanovené a vyhodnocené hypotézy nám následně potvrdily znalosti žáků a jejich zapojování do rodinného hospodaření. Jen částečně však byl potvrzen vliv dosaženého vzdělání rodičů na vyšší znalostní úroveň žáků. K tomu by bylo potřeba rozsáhlejšího výzkumu.

Dle mého názoru je velmi důležité, aby se vzájemně prolínalo finanční vzdělávání v rodině a ve škole. Jen tak se podaří zamezit negativním dopadům a důsledkům finanční nevzdělanosti, které mohou vést a mnohdy i vedou až k sociálnímu vyloučení. Proto je třeba podporovat i kontinuální vzdělávání pedagogů včetně pedagogů sociálních. Mám za to, že jen tehdy, když do výchovy k finanční gramotnosti budou zapojováni nejen žáci základních škol a studenti středních či vysokých škol, ale i dospělá populace, může se situace v úrovni finanční gramotnosti zlepšovat. I pro práci sociálního pedagoga jsou proto nutné dobré znalosti dané problematiky, které je pak schopen uplatnit jak při výchově, tak i v oblasti poradenství u svých klientů. Tyto znalosti by měly být získávány pravidelným vzděláváním, které však u této pozice zatím není nikde zakotveno. Pozornost by proto měla být zaměřena i na užší spolupráci škol a specializovaných pracovišť, která mohou pomoci nejen ve vzdělávání sociálních pedagogů, ale i dospělé populace.

Dle mého názoru je třeba se soustředit i na důraznější propojování teoretických a praktických znalostí u všech vzdělávaných skupin. V rámci vzdělávacích aktivit zapojovat praktické ukázky, modelové situace či hraní rolí.

Přínos práce vnímám zejména ve vyhodnocení praktické části a poskytnutí dat vybraným školám. Taktéž pro mě osobně byla práce přínosná, zejména pak při zpracování praktické části, kde jsem získala nové zkušenosti se sběrem dat a realizací výzkumného šetření. Uvědomila jsem si, že provést kvalitní pedagogický výzkum vyžaduje zkušenosti, dostatek času, technické zázemí, přesvědčovací dovednosti i osobní zaujetí.

Jsem si též vědoma, že práce svým rozsahem neobsáhla celou širší problematiku jak z teoretické roviny, tak z pohledu výzkumných možností. V průběhu vyhodnocování pedagogického výzkumu vyvstala řada nových otázek, které by si zasloužily bližší zkoumání. V rámci šetření nebyly zkoumány např. socioekonomické faktory či nebyla provedena komparace znalostí žáků z pohledu jednotlivých škol.

I přesto mám za to, že cíle práce byly splněny.

Práci si dovoluji ukončit citátem Tomáše Bati: „*Prostý absolvent školy má tři druhy znalostí: cenné, cenné před třiceti lety a bezcenné. Tzv. sebevědomí absolventa je pak přímo úměrné nasbíranému množství obou posledních kategorií. Jen cenné znalosti vytvářejí to jediné cenné sebevědomí: dovedu, umím, dokážu, provedu, vytrvám, zvítězím.*“ (Zelený, 2005, s. 34)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Civilia: revue pro oborovou didaktiku společenských věd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra společenských věd, 2011. ISSN 1805-3963.

HESOVÁ, Alena a Eva ZELENKOVÁ, 2011. *Finanční gramotnost ve výuce: metodická příručka.* Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV), divize VÚP. ISBN 978-80-86856-76-6.

CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu.* 2., aktualizované vydání Praha: Grada. Pedagogika ISBN 978-80-87000-41-0.

KIYOSAKI, Robert T., 2020. *Bohatý táta chudý táta.* Praha: Pragma, ISBN 978-80-7617-968-4.

KIYOSAKI, Robert T; LECHTER, Sharon L., 2003. *Bohaté dítě, chytré dítě.* Praha: Pragma, ISBN 80-7205-949-1.

KLIMEŠ, Jeroným 2007. *Peníze - dobrý sluha, ale zlý plán: Učíme děti hospodařit.* Aperio. roč. 6, č 4., s. 31-33.

KOCIÁNOVÁ, Helena, 2012. *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit.* 1. Olomouc: ANAG. ISBN isbn978-80-7263-767-6

KRAUS, Blahoslav, 2005 *Základy sociální pedagogiky.* Praha: Portál, s.r.o., ISBN 978-80-7367-383-3.

LANIADO, Nessia, 2002. *Děti a peníze.* Praha: Portál, s.r.o., ISBN 80-7178-671-3.

MATĚJÍČEK, Zdeněk, 2012 *Rodiče a děti.* 3. vyd Praha: Portál. ISBN 978-80-7429-797-7.

MATĚJÍČEK, Zdeněk, 2012. *Co, kdy a jak ve výchově dětí.* 5. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0202-8.

MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť.* 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-19-9.

NACHER, Patrik, 2015 *Konec finančních negramotů v Čechách.* Praha: Plot. ISBN 978-80-7428-268-3.

ŘÍČAN, Pavel, 2013. *S dětmi chytře a moudře.* Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0343-8.

SVOBODA, Jan; NĚMCOVÁ, Leona, 2015. *Krizové situace výchovy a výuky.* Praha: Stanislav Juhaňák – TRITON. ISBN 978-80-787-935-8.

ŠKVÁRA, Miroslav, 2016. *Finanční gramotnost.* Praha: Repteam Praha a.s. ISBN 978-80-904823-3-3

SYROVÝ, Petr a Tomáš TYL, 2020. *Osobní finance: řízení financí pro každého*. 3. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing. Finance (Grada). ISBN isbn978-80-271-2886-0

THOROVÁ, Kateřina, 2015 *Vývojová psychologie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.

VYBÍHAL, Václav. A kol., 2011 *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2. aktualiz., vyd. Praha. ISBN 978-809-0439-610.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál s.r.o. ISBN 80-7178-308-0.

Internetové zdroje

Česká bankovní asociace: *Finanční gramotnost Čechů 2021* [online], 2021. Praha [cit. 2022-04-02]. Dostupné z: <https://cbaonline.cz/cesi-a-financni-gramotnost-2021>

Český rozhlas: *R Sever* [online]. 2020 [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <https://sever.rozhlas.cz/umi-dnesni-deti-hospodarit-s-penezi-jak-je-naucit-rozhovor-s-odbornikem-na-8287911>

Česká správa sociálního zabezpečení [online]. [cit. 2022-04-19]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz/-/pocet-exekuci-z-duchodu-stoupa-v-pololetijich-bylo-temer-79-500-rostou-i-exekuce-z-nemocenskych-davek>

idnes.cz [online]. 2021 Praha [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/finance/financni-radce/deti-kapesne-financni-vzdelavani-partners.A211003_091829_viteze_frp

Institut předlužení [online]. 2021 [cit. 2022-04-19]. Dostupné z: <https://www.institut-predluzeni.cz/mapy-a-statistiky/exekuce/>

KOCOURKOVÁ, Michaela. *Finanční gramotnost: Jak utrácet s rozumem?* [online]. 11.9.2019 [cit. 2022-04-19]. Dostupné z: <https://www.vimvic.cz/clanek/financni-gramotnost-jak-utracet-s-rozumem>

Kurzy.cz [online]. 2022 [cit. 2022-04-19]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/cnb/ekonomika/celkove-zadluzeni-domacnosti-v-mil-kc/>

Metodický portál rvp [online]. [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/21620/aktualizace-standardu-financni-gramotnosti.html>

Ministerstvo financí české republiky: *finanční gramotnost* [online]. 24.01.2020 [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty>

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Metodika_reseni_predluzenosti_nejhudsich_obyvatele.pdf

PEKAŘOVÁ, Lidmila. *Děti 6 až 15 let* [online]. [cit. 2022-04-12]. Dostupné z: <https://www.4kompetence.cz/video/>

Rodicum.cz [online]. 2013 [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <http://www.rodicum.cz/vychova/naucte-sve-dite-hospodarit-s-penezi>

RYBOVÁ, Romana. *Finanční gramotnost dětí: Nestačí o penězích jen mluvit. Důležitá je praxe* [online]. 27.02.2020 [cit. 19.4.2022]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/finexpert/setrime/financi-gramotnost-deti-nestaci-o-penezich-jen-mluvit-dulezita-je-praxe-1367204>

SIMIACH, Zdeněk. *Finanční prvouka. Co naučit děti o penězích* [online]. 02.11.2011 [cit. 2022-04-22]. Dostupný z: <https://www.penize.cz/financi-poradenstvi/223845-financi-prvouka-co-naucit-deti-o-penezich>

Standard finanční gramotnosti 2017 [online]. [cit. 2022-04-02]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/aktuality/2017/standard-financi-gramotnosti-29163>

Vitalia.cz:rodina [online]. 2011 [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/jake-kapesne-je-tak-akorat/>

ZÁMEČNÍK, Petr. *Finanční gramotnost od základní školy... ale jak?* [online]. 22.6.2018 [cit. 2022-04-19]. Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/financi-gramotnost-od-zakladni-skoly-ale-jak/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

atd. a tak dále

ČBA Česká bankovní asociace

ČNB Česká národní banka

ČR Česká republika

ČSSZ Česká správa sociálního zabezpečení

EU Evropská unie

FG finanční gramotnost

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

např. například

RPSN roční procentní sazba nákladů

RVP rámcový vzdělávací program

UTB ve Zlíně, Fakulta humanitních studií

tzn. to znamená

VÚP Výzkumný ústav pedagogický

ZŠ základní škola

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Analýza pohlaví zúčastněných respondentů	37
Tabulka 2 Analýza socioekonomického faktoru – úplnost rodiny	37
Tabulka 3 Dostáváš kapesné?	39
Tabulka 4 V jaké výši kapesné dostáváš?	39
Tabulka 5 Dostáváš mimo kapesné také další peníze ve formě odměny?	43
Tabulka 6 Za co peníze ve formě odměny dostáváš? (možnost více odpovědí)	43
Tabulka 7 Zájem rodičů o útratu	44
Tabulka 8 Víš, jaký je měsíční příjem Vaší rodiny?	44
Tabulka 9 Hovoří s tebou rodiče otevřeně o financích Vaší rodiny (např. za co se nejvíce utrací, kolik stojí bydlení apod.)?	45
Tabulka 10 Zapojují tě rodiče do plánování rodinného rozpočtu (např. co bude potřeba koupit do domácnosti, na co chtějí našetřit apod.)?	46
Tabulka 11 Nakupuješ s rodiči pravidelně potraviny?	47
Tabulka 12 Víš, jaké má vaše rodina náklady na bydlení (např. kolik platíte nájem, energie apod.)?	48
Tabulka 13 Když se Vám doma pokazí pračka, lednička, televize nebo jiná věc v podobné hodnotě:	49
Tabulka 14 Víš, zda Vaše rodina splácí nějakou půjčku?	49
Tabulka 15 Myslíš, že tě rodiče pozitivně ovlivňují v tvém zacházení s penězi?	50
Tabulka 16 Hodnotící kritéria znalostních otázek v dotazníkovém šetření	50
Tabulka 17 Četnost správných odpovědí a jejich procentuální vyjádření	51
Tabulka 18 Vyhodnocení úspěšnosti respondentů	52

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P 1: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Vážení žáci,

Chtěla bych vás touto cestou požádat o spolupráci při přípravě své práce, která se zaměřuje na problematiku finanční gramotnosti. Prosím Vás o vyplnění následujícího dotazníku, který slouží pro akademické účely fakulty humanitních studií na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Samotné dotazníky nebudou nikde zveřejňovány a budou bezpečně uloženy u zpracovatele. Dotazník je samozřejmě zcela anonymní.

Děkuji za ochotu a Váš čas

Základní informace o žákovi a jeho rodině

1. Pohlaví:
 - a) chlapec
 - b) dívka

2. Žiješ s:
 - a) s oběma rodiči
 - b) pouze s jedním rodičem

3. Jsou rodiče zaměstnaní?
 - a) oba jsou zaměstnaní
 - b) zaměstnaná je pouze matka
 - c) zaměstnaný je pouze otec
 - d) oba jsou nezaměstnaní

4. Jakého nejvyššího vzdělání rodiče (alespoň jeden z nich) dosáhli:
 - a) základní vzdělání
 - b) střední odborné vzdělání – výuční list
 - c) středoškolské vzdělání s maturitou
 - d) vyšší odborné vzdělání
 - e) vysokoškolské vzdělání

5. Dostáváš kapesné?
 - a) ano, pravidelně
 - b) ano, ale jen nepravidelně
 - c) ne, nedostávám

6. V jaké výši kapesné dostáváš?
- a) 0 Kč
 - b) 100Kč
 - c) 200Kč
 - d) 300 Kč
 - e) 400 Kč a více
7. Co všechno si musíš z kapesného sám platit?
- a) nedostávám kapesné
 - b) jízdné
 - c) svačiny
 - d) obědy
 - e) nic z něj neplatím, mám kapesné pouze pro svou osobní spotřebu
 - f) jiné, (prosím uveď, co si musíš platit):
8. Za co kapesné nejčastěji utrácíš?
- a) nedostávám kapesné
 - b) jídlo a pití
 - c) dárky
 - d) časopisy
 - e) kredit do mobilu
 - f) oblečení
 - g) šetřím si
 - h) počítačové hry
 - i) další (prosím uveď):
9. Daří se ti z kapesného ušetřit peníze?
- a) ano, vždy
 - b) ano, většinou
 - c) ano, ale jen výjimečně
 - d) ne
 - e) nedostávám kapesné

10. Dostáváš mimo kapesné také další peníze ve formě odměny?
- a) ano
 - b) ano, ale jen výjimečně
 - c) ne
11. Za co peníze ve formě odměny dostáváš?
- a) za domácí práce
 - b) za dobré známky (vysvědčení)
 - c) od prarodičů na přilepšenou, k narozeninám
 - d) jiná činnost (uved' příklad):
12. Když dostaneš další peníze ve formě odměny (nad rámec kapesného), zajímají se rodiče, za co tyto peníze chceš utratit, co si chceš koupit?
- a) ano, musím je o tom informovat
 - b) ne, rodiče to vůbec nezajímá
 - c) někdy se mě zeptají
13. Víš, jaký je měsíční příjem Vaší rodiny?
- a) ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) vůbec nevím
14. Hovoří s tebou rodiče otevřeně o financích Vaší rodiny (např. za co se nejvíce utrácí, kolik stojí bydlení apod.)?
- a) ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) ne
15. Zapojují tě rodiče do plánování rodinného rozpočtu (např. co bude potřeba koupit do domácnosti, na co chtějí našetřit apod.)?
- a) ano
 - c) spíše ano
 - d) spíše ne

e) ne

16. Víš, na co rodiče v současné době šetří?

a) ano, na auto

b) ano, na dovolenou

c) ano, na nové bydlení nebo na rekonstrukci (domu, bytu)

d) ano, na něco jiného (uved' na co)

e) nevím

17. Nakupuješ s rodiči pravidelně potraviny?

a) ano, pravidelně s rodiči nakupuji

b) občas s rodiči nakupuji

c) ne, nejezdím s rodiči nakupovat

18. Víš, jaké má vaše rodina náklady na bydlení? např. kolik platíte nájem, energie...

a) ano

b) spíše ano

c) spíše ne

d) ne

19. Když se Vám doma pokazí pračka, lednička, televize nebo jiná věc v podobné hodnotě, jak tuto situaci rodiče finančně řeší?

a) rodiče si musí vzít půjčku

b) rodiče mohou koupit ihned z našetřených peněz

c) nevím

20. Víš, zda Vaše rodina splácí nějakou půjčku?

a) ano, vím

b) ne, nevím

21. Myslíš, že tě rodiče pozitivně ovlivňují v tvém zacházení s penězi?

a) ano, rozhodně

b) ano, ale jen do určité míry

c) vůbec ne

d) nevím

22. Co **patří** mezi **povinné měsíční** výdaje domácnosti?
- a) nájemné, inkaso, pořízení auta, cigarety
 - b) inkaso, splátka úvěru, nájemné
 - c) pořízení auta, inkaso, spoření
23. Co **patří** mezi **nepovinné tzv. zbytné výdaje** domácnosti?
- a) nájemné, dovolená, pojištění domácnosti
 - b) dovolená, inkaso, nákup akcií
 - c) wellness pobyt, nákup PC hry, dovolená
24. Kreditní kartou se platí penězi, z jakého účtu:
- a) z běžného účtu, jsou to mé peníze
 - b) z úvěrového účtu, jsou to půjčené peníze od banky
 - c) ze spořicího účtu, jsou to mé peníze.
25. Co si představíš pod pojmem RPSN
- a) úrok
 - b) roční procentuální sazba nákladů
 - c) zůstatek úvěru
26. Jaké důsledky má inflace na hodnotu peněz?
- a) hodnota peněz klesá
 - b) hodnota peněz stoupá
 - c) hodnota peněz se nemění
27. Co udělá banka s úrokovými sazbami při zvyšující se inflaci?
- a) úrokové sazby u úvěrů se sníží a u vkladů zvýší
 - b) úrokové sazby u úvěrů se zvýší a u vkladů se sníží
 - c) úrokové sazby u úvěrů i vkladů se zvýší
28. Můžeš mít už ve svém věku účet v bance na své jméno?
- a) ano
 - b) ne
 - c) nevím

29. Jak vysoká je doporučovaná finanční rezerva domácnosti?

- a) 1 - 2 měsíce
- b) 3 – 6 měsíců
- c) rezerva není potřeba

30. Co se financuje hypotéčním úvěrem?

- a) nákup spotřebního zboží
- b) nákup nemovitosti
- c) nákup automobilu

31. Jak dlouhá je zákonem stanovena záruční doba u spotřebního zboží od data prodeje?

- a) není stanovena
- b) 12 měsíců
- c) 36 měsíců
- d) 24 měsíců

32. Když poptávka po zboží roste, znamená to:

- a) cena zboží klesá
- b) cena zboží stoupá
- c) zvyšuje se DPH
- d) cena se nemění

Děkuji za Váš čas

Renata Pechová